

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kultuurhariduse osakond

Huvijuht – loovtegevuse õpetaja õppekava

Mari-Liis Ojasalu

**ÕPILASTE HUVITEGEVUSE VALIKUTE SEOS OMA
VÄÄRTUSTEGA**

Lõputöö

Juhendaja: Tiia Pedastsaar, PhD, emeriitdotsent

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. VÄÄRTUSED OTSUSTE LANGETAMISE ALUSENA	5
1.1. Väärtuste olemus ja erinevad käsitletused	5
1.2. Erinevad väärtuste uurimiseks loodud mudelid	8
1.3. Schwartzi teooria ja väärtuste mudel	10
1.4. Väärtused õpilaste hinnangutes.....	14
1.5. Huvitegevuse mõiste ja liigid	17
1.6. Väärtused huvitegevuse valikuid mõjutavate tegurite hulgas	19
2. EMPIIRILINE UURIMUS	23
2.1. Empiirilise uurimuse eesmärk, metoodika ja valim	23
2.2. Uurimismeetod	24
2.3. Andmeanalüüs ja tulemused	25
2.3.1 Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud üksikväärtustele.....	28
2.3.2 Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud alusväärtustüüpidele	29
2.3.3. Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele.....	31
2.3.4. Huviringi valdkonnad lähtuvalt Schwartzi väärtuste teljest	32
2.4. Analüüs ja arutelu	38
KOKKUVÕTE	43
KASUTATUD KIRJANDUS	45
LISAD	49
Lisa 1. Õpilastele esitatud küsimustik.....	49
Lisa 2. Väärtuste neli telge väärtustüüpide alusel	52
Lisa 3. Alusväärtustüüpidele vastavad küsimused	52
Lisa 4. Üksikväärtustele vastavad küsimused	53
Lisa 5. Erinevate huviringi valdkondade õpilaste hinnangud üksikväärtustele.....	54
SUMMARY	55
Lihtlitsents	58

SISSEJUHATUS

Inimesed langetavad igapäevaselt erinevaid otsuseid. Otsuste langetamine algab juba varajases lapsepõlves. Kuigi me ei pruugi seda igapäevaselt mõelda ja mõtestada, siis tegelikult põhinevad inimeste otsused nende poolt oluliseks peetud väärtustel.

Tänapäeval räägitakse palju väärtustest ja nende kujunemisest. Pidevalt on kuulda, kuidas kõneldakse noortest ja sellest, kuidas tänapäeval ei oska noored hinnata neid väärtuseid, mis kunagi hinnas olid. Lapsevanemad püüdleval selle poole, et nende lapsed hindaksid sarnaseid väärtusi nagu nemadki. Samuti teevad poliitikud tööd, et tuua taas au sisse traditsioonilised väärtused nagu perekond, töökus ja ausus. (Hechter 1993, lk 1)

Õpilased langetavad kooliaja jooksul väga erinevaid otsuseid. Üheks otsuseks ja valikuvõimaluseks on huvitegevuses osalemine. Huvitegevus võib olla noore inimese jaoks väga oluline igapäevaelu osa. Huvitegevuse valikute taga on tõenäoliselt ka noore inimese väärtused. Praeguste uuringute põhjal aga ei ole võimalik mõista, mil määral on seotud omavahel õpilaste huvitegevuse valikud ja nende poolt hinnatud väärtused.

Ka Eestis on küllaldaselt tehtud uurimistöid, mis kaardistavad Eesti noorte väärtusi. Väärtuseid on Eestis uuritud juba alates 1920. aastast (Pöld 1993; Aimre 2001; Niit 2002; Kalmus & Vihalemm 2004; Rämmer 2005, 2009; Taru et al. 2008; Sutrop 2009; Sutrop & Kraav 2010; Rõõs 2011; Vain 2011; Schihalejev 2011). Uuringud on keskendunud erinevatele aspektidele: on võrreldud eesti- ja venekeelsete noorte väärtusi, kaardistatud erinevate piirkondade noorte väärtusi ja neid võrreldud varasemate uuringutega, samuti on uuritud erinevate vanusegruppide väärtusi ja neid siis võrreldud. Kuivõrd aga väärtused muutuvad ajapikku, siis on põhjendatud väärtuste pidev uuesti kaardistamine. Loetud materjalidest ja minu tulevase töö eripärast tulenes **uurimisprobleem**: Kas ja kuivõrd on seotud õpilaste huvitegevuse valikud nende väärtustega? – sellekohaseid uurimusi ei ole siiani õnnestunud leida.

Nii kujuneski käesoleva uurimistöö **eesmärgiks** leida, kas ja milles võib täheldada õpilaste väärtuste ja huvitegevuse valikute vahelist seost.

Uurimise alla võtsin ühe Eesti gümnaasiumi 9. ja 10. klassi õpilased. Eelmisel aastal uurisin sama sihtgruppi oma seminaritöö raames. Siis oli töö eesmärgiks uurida õpilaste huviringides osalemist ning välja selgitada õpilaste arvamused nende huvitegevuse valikuid kõige enam mõjutavatest teguritest. Nüüd liigun teemaga edasi ja uurin süvitsi seda, milline on seos õpilaste väärtuste ja huvitegevuse valikute vahel. Oma uuringus kasutan Schwartz'i väärtuste uurimise metoodikat ja sellest tulenevalt uurin seoseid nii üksikväärtuste, alusväärtustüüpide kui ka väärtustelgede lõikes.

Uurimistöö eesmärgist lähtuvalt püstitan **uurimisküsimused**:

1. Milliseid väärtusi peavad õpilased oluliseks?
2. Millistes huviringides õpilased osalevad ja/või tahaksid osaleda?
3. Kuidas haakuvad õpilaste poolt hinnatud üksikväärtused valitud huviringidega?
4. Kuivõrd võib täheldada seost, et erinevaid väärtusi kõrgelt hinnanud õpilased valivad huviringe, mis kannavad ligilähedaselt samasuguseid väärtusi?

Uurimisprobleemist lähtuvalt püstitan oma töösse ka **hüpoteesid**:

- Üksikväärtuse ja huviringi valiku vahel ei ole märgatavat seost.
- Erinevaid väärtuseid kõrgelt hinnanud õpilased käivad huviringides, mis oletuslikult kannavad sarnaseid väärtuseid

Antud uurimistöö võimaldaks koolitöötajatel, huviringi juhtidel, noorsootöötajatel ning lapsevanematel lapsi nende huvitegevuse suunamisel paremini mõista.

Lõputöö koosneb sissejuhatusest, kahest põhiosast (uurimuse teoreetiline taust ning empiiriline osa), kokkuvõttest, kasutatud materjalide nimekirjast, lisadest ning inglise keelsest kokkuvõttest.

Teoreetilises osas annan ülevaate erinevatest väärtuste käsitlestest. Peamiselt on toetutud Rokeach'i (1973), Põllu (1993) ja Schwartz'i (1992; 2003; 2012) käsitletele. Töö empiiriline uurimus on välja töötatud Schwartz'i (2012) põhjal.

Lõputöö empiirilises osas on esitatud ülevaade uurimuse metoodikast, valimist, uurimuse protseduurist, saadud tulemustest ning analüüsist, mis põhineb saadud tulemustele.

1. VÄÄRTUSED OTSUSTE LANGETAMISE ALUSENA

Käesolevas peatükis annan ülevaate erinevatest väärtuste käsitlustest, tutvustan erinevaid väärtuste uurimiseks loodud mudeleid ning valin metoodika, mida enda empiirilises uurimuses rakendada hakkan. Samuti annan ülevaate väärtustest kui õpilaste tegevust mõjutavatest teguritest. Peatüki teises pooles annan ülevaate huvitegevuse mõistest ja liigitustest ning seon väärtused huvitegevuse valikuid mõjutavate teguritega.

1.1. Väärtuste olemus ja erinevad käsitlused

Väärtused on olnud alates selle mõiste loomisest keskseks mõisteks sotsiaalteadustes. Juba Durkheim'i (1897/1964) ja Weber'i (1905/1958) jaoks olid väärtused sotsiaalse ja isikliku korralduse ning muutuste selgitamisel äärmiselt olulisel kohal. Lisaks sotsiaalteadustele on väärtused oluliseks aluseks ka eetikas, majanduses, sotsioloogias ja filosoofias. Väärtuse mõiste on lai ning seda on avatud väga erinevalt sõltuvalt kontekstist. Väärtusi kasutatakse selleks, et iseloomustada kultuuri, ühiskondi ja indiviide. Väärtusi saab jälgida muutuvast ajast ja nende kaudu saab selgitada inimeste käitumist ja suhtumist. (Schwartz 2012, lk 3)

Sõna **väärtus** tuleb ladina sõnast *valere*, mis tähendab „väärt olema“ (Sutrop 2009, lk 55) Tänapäevane väärtuste psühholoogia kasvas välja kahest erinevast algallikast:

- 1) isiksusepsühholoogiast, mis on saanud alge filosoofiast ja
- 2) sotsiaalpsühholoogiast, mis on lähedalt seotud sotsioloogiaga.

Isiksusepsühholoogia tõlgendab väärtuste eelistusi kui isiklike erinevusi, mis võimaldavad kirjeldada inimolemust. Sotsioloogiline lähenemine kirjeldab väärtusi kui kultuurilist aspekti ning uurib nende mõju inimesele. (Cieciuch, Davideov & Schwartz 2015, lk 41)

Väärtused on võimalikud soovide objektid, erisuguse tähtsusega ihaldatavad eesmärgid. Väärtusteks võivad olla näiteks tervis, heaolu, meelerahu, osadus, sõprus, tunnustus, teadmised, aga ka ühiskondlikud väärtused nagu demokraatia, isamaa, sallivus, solidaarsus jne (Schihalejev 2011, lk 13). Sõna *väärtus* kasutatakse mõnikord kitsas tähenduses kui sünonüümi sõnadele *hea* või *väärtuslik*. Mõnikord kasutatakse seda laiemalt kogu hinnanguliste terminite skaala kohta, alates ülimast hüvest kuni neutraalseni ja sealt edasi suurima halvani, hõlmates seega positiivsed, neutraalsed ja negatiivsed „väärtused“. Kitsama tähenduse puhul on väärtuse vastandiks *halb* või *antiväärtus*. (Harro-Loit 2011, lk 75)

Väärtushinnangud on isiku või grupi antud hinnangud väärtustele – kas ja mis olukorras ning millistel tingimustel mingi väärtus on positiivne, negatiivne või neutraalne. Sellest lähtuvalt võtab inimene seisukoha, kas mingi tegevus või nähtus on hea või halb, lubatud või keelatud, oluline või ebaoluline, kas millegi saavutamine, selle poole püüdlamine või sellest hoidumine on vajalik indiviidile, grupile või ühiskonnale. Väärtushinnangud suunavad inimest tegema valikuid, kuid ei tee seda paratamatult – nad on pigem nõuandjad kui sundijad. (Schihalejev 2011, lk 13)

Maailmas ei ole ühiskonda, kus poleks väärtusi ja väärtussüsteeme. Väärtussüsteemid (ühiskondlikud, grupilised, rahvuslikud ja individuaalsed) on olemas sõltumata sellest, millise ühiskonnatüübiga (traditsiooniline või industriaalne, totalitaarne või demokraatlik) või arengutasemega on tegemist. (Aimre 2001, lk 92). Kuna väärtused on väga olulisel kohal erinevates teadusharudes ja väärtused võivad erineda olenevalt ühiskonnatüübist, siis on seda mõistet maailmas uuritud juba 20. sajandi keskpaigast.

Rokeach (1973) on defineerinud personaalseid väärtusi kui kognitiivseid moodustisi, mis väljendavad uskumusi, et mingi käitumisviis või seisund on isiklikult või sotsiaalselt soovitamam kui sellele vastupidine käitumisviis või seisund. (Sutrop 2009, lk 55-56 järgi). Rokeach nimetab väärtuseks seda, kui inimesel on konkreetne eesmärk, mille poole püüelda ning see mõjutab inimese käitumist või juhib tema valikuid. Nii jagab Rokeach väärtused kaheks põhiliigiks (Sutrop 2009, lk 55 järgi):

- 1) instrumentaalsed väärtused ehk tegevused/käitumisviisid soovitud eesmärkideni jõudmiseks (nt õiglus, ausus, iseseisvus, auahnus, vastutustundlikkus, andestamisvõime, sallivus, kuulekus, viisakus, julgus, tasakaalukus, loogilisus)
- 2) terminaalsed väärtused ehk lõppväärtused, mida inimene soovib saavutada oma elus (nt tõeline sõprus, vabadus, võrdsus, õnn, eneseaustus, rahu maailmas, riigi julgeolek, tugev perekond, mugav elu, eneseteostus, elutarkus, meeldiv või huvitav elu).

Väärtused on soovide objektid, mis juhivad meie toimimist. Kui inimene seisab valiku ees, siis lähtub ta otsustamisel oma väärtushinnangutest, olgugi, et ise ei pruugi ta seda teadvustada. Ka Blackburn (2002) on tõdenud, et kui inimene peab mingit tunnust väärtuslikuks, siis võtab ta seda arvesse oma valikute langetamisel ning samuti enda ja teiste tegevuse kavandamisel (Sutrop 2009, lk 55 järgi)

Kuna väärtuste liigitused lähtuvad erinevatest vaatenurkadest, siis näiteks kasvatusteadlane ning Tartu Ülikooli audoktor Põld on jaganud väärtused ehk eesmärgid, mida kasvatuses püütakse saavutada, astmestatud seitsmesse hierarhilisse rühma (1993):

- 1) Vitaalsed väärtused on kehaline tervis, sellega ühenduses jõud, osavus, meelte teravus. Ilma kasvatuseta, teatavate harjumuste, teadmiste, enesekontrolli ja järelemõtlemiseta edu ei saavutata.
- 2) Tehnilis-majanduslikud väärtused täidavad kasulikkuse põhimõtet. Majanduse ja tehnika eesmärk on anda inimesele tarvilikud vahendid, mida ta vajab eesmärkide saavutamiseks. Eesmärk on võimalikult vähese jõukuluga saavutada võimalikult palju.
- 3) Tunnetuslikud väärtused on eeskätt õpetusse puutuvad (nt loogiline mõtlemine). Nad tulevad arvesse siis, kui inimene tahab enese üle järele mõelda ja endas selgusele jõuda.
- 4) Esteetiliste väärtuste hulka kuuluvad kunstielamused (kunstiteosed ja -tooted, ka kunstilised dispositsioonid), isikliku elustiili väljaarendamine jne. Kasvatuses leiavad esteetilised väärtused rakendamist mängus, milles avaldub vaba looming.
- 5) Õiguslikud väärtused määravad vahekorra nii üksikute isikute, üksikisiku ja ühiskonna kui ka riikide vahel. Õiguse põhimõtteks on kindlustada igale indiviidile maksimaalne tegevusvabadus, kaitstes ühtlasi ühiskonna huve.
- 6) Eetilised väärtused on nii individuaalsed (iseendast lugupidamine ja kohusetunne), sotsiaalsed (kaaslastest lugupidamine ja sotsiaalne meelsus), humaansed (alandlikkus ja andumus) kui ka usulised väärtused.
- 7) Usulised väärtused annavad elule mõtte, neid ei ole kerge sõnades väljendada või mõistetesesse valada. Religioon on vajalik inimeseks saamiseks, ta annab julgust, kindlust, teadvust, et elu maksab elada, et sellel on tähendus.

Kui uurida mitmesuguseid kirjanduses esinevaid väärtuste definitsioone, võib nende alusel välja tuua viis ühist omadust. Väärtused on (Bilsky & Schwartz 1994, lk 164):

- 1) uskumuste kogumid;

- 2) käsitlevad soovitavaid lõpptulemusi või käitumisviise;
- 3) seisavad konkreetsetest juhtumitest kõrgemal;
- 4) on käitumisviiside ja sündmuste valimise või hindamise aluseks;
- 5) neid järjestatakse suhtelise tähtsuse alusel.

Väärtused on erinevad, kuid Aimre (2001) sõnul on neil eesmärk üks – suunata inimeste käitumist, tegevust ja mõttemaailma, mis motiveeriks ja ergutaks tegutsema.

1.2. Erinevad väärtuste uurimiseks loodud mudelid

Väärtusuuringute läbiviimiseks on erinevad autorid loonud mitmeid mudeleid. Enimlevinud on Hofsted'i, Rokeach'i, Inglehart'i ja Schwartz'i mudelid. Igaüks neist on väärtusi vaadelnud erinevast küljest.

Hofstede'i väärtuskäsitlus keskendub pigem kultuurilise poole rõhutamisele. Oma mudelis vaatleb ja võrdleb Hofstede erinevaid kultuuriaspekte. Ta jaotab kultuuri neljaks dimensiooniks (Schwartz 2003, lk 264):

- 1) maskuliinne vs feminiinne väärtusorientatsioon
- 2) kollektivistlik vs individualistlik väärtusorientatsioon

Üksikväärtuste abil saab vaadelda ühiskonna kalduvust kollektivismi või individualismi poole. Individualistikus ühiskonnas peetakse indiviidi huvisid rühma omast olulisemaks, kollektivistlikus seevastu kerkivad esile pigem rühma huvid. Individualistliku kultuuri liikmed omandavad sotsialiseerudes oma kultuuri väärtused (nt sõltumatus, eneseteostus) ning lisaks enesesse suhtumise viisi (nt ainukordne isiksus). Kollektivistliku kultuuri liikmed õpivad teistsuguseid väärtusi (nt harmoonia ja solidaarsus) ning omandavad ka teistsuguse suhtumise endasse (nt seotus teistega). (Pajupuu 2001, lk 31)

Ühiskondi jaotatakse väärtuste alusel veel maskuliinseks ja feminiinseks. Maskuliinsed väärtused ehk mehelikumad väärtused tähendavad, et nii mehed kui naised hindavad kultuuriüleselt domineerivamaid väärtusi. Selle rühma alla kuuluvad eneseteostust ja sõltumatust rõhutavad väärtused ja suur võimu hindamine. (Pajupuu 2001, lk 55) Vastandiks maskuliinsele väärtushierarhiale on feminiinne väärtuste spekter. Feminiinseteks ehk pehmeteks väärtusteks

loetakse inimestest ja keskkonnast hoolimist ning väärtustatakse elukvaliteedi väärtustamist. (*ibid*, lk 55)

Hofsted'i küsitlusega ei saa vaadelda inimese personaalseid väärtusi, mis on aluseks otsustamisel. Selle skaala alusel saab eristada erinevaid kultuure, kuid ei saa eristada indiviide. Enamik Hofsted'i väiteid kaardistab tööväärtusi ning ei mõõda seega isiklike väärtuste ulatust.

Rokeach teooria käsitleb väärtusi iseseisvate nähtustena ega ühenda neid süsteemiks. Ta liigitab väärtused kaheks (Schwartz 2003, lk 265):

- 1) terminaaalsed väärtused – väljendavad soovivat lõpptulemust
- 2) instrumentaalsed väärtused – nende abil püütakse saavutada soovivat lõpptulemust.

Rokeach'i väärtuste skaala koosneb kahest osast – 18 terminaaalsest väärtusest ja 18 instrumentaalsest väärtusest. Rokeach'i skaalal peavad vastajad järjestama 18 abstraktset väärtust enda jaoks olulisuse põhjal. Paljudes uuringutes, kus on antud skaalat kasutatud, on selgunud olulised seosed väärtuste ja demograafiliste näitajate, arvamuste, hoiakute ja käitumiste vahel. Vaatamata sellele ei ole see skaala sobilik ESS (Euroopa Sotsiaaluuringu) läbiviimiseks. (Schwartz 2003, lk 265). ESS on teaduspõhine uuring, eesmärgistatud Euroopa kui terviku paremale mõistmisele ja sotsiaalteaduste akadeemilisele väljapaistvusele (Tart 2008, lk 10). Kuigi Rokeach'i skaala mõõdab põhjalikult erinevaid inimlikke väärtusi, siis jätab see katmata olulised väärtused nagu võim ja traditsioon. Antud skaalat on keeruline kasutada laste ning väheharitud inimeste seas, sest küsimustik on keeruliselt üles ehitatud. Peamiselt on probleemiks see, et lastel on keeruline järjestada kõiki väärtusi tähtsuse järgi – mõni väärtus võib olla võrdselt oluline ning mõni väärtus võrdselt mitteoluline. (Schwartz 2003, lk 265)

Inglehart vaatleb väärtusi kui indiviidi reaktsiooni ümbritsevale keskkonnale. Inglehartil on väärtuste jaotumise aluseks kaks telge (Heinla 2001, lk 91):

- 1) moderniseerituse telg (traditsiooniline ühiskond vs modernistlik ühiskond)
- 2) postmodernismi telg (defitsiitväärtused vs postmodernistlik ühiskond)

Inglehart'i skaala mõõdab isiklike väärtusi vaid kaudselt. Küsimustiku eesmärgiks on pigem uurida vastajalt tema hoiakuid ühiskonna ja riigi suhtes mitte isiklikus plaanis. Tulemused kajastavad seda, kuivõrd vastaja väärtustab majanduslikku ja füüsilist turvalisust, vabadust, vaba eneseväljenduse võimalust ja kõrget elukvaliteeti (Schwartz 2003, lk 265). Antud skaala mõõdab ainult ühte väärtust korraga. Kuigi MPM (modernism-postmodernism) väärtus võib olla tähtis ja laia spektrumiga, siis ei ole see piisavalt hästi häälestatud, et hinnata üksikisiku väärtushinnanguid.

Schwartz'i väärtusteskaalat on ilmselt maailmas kõige rohkem kasutatud. Schwartz'i skaala võimaldab mõõta individuaalseid väärtuseid. Schwartz on loonud erineva pikkusega küsimustikke (56 küsimusega test, 21 küsimusega test, piltküsimustik). Küsimustikud põhinevad kümnel alusväärtustüübil, mille omakorda moodustavad üksikväärtused. Iga väite puhul tuleb vastajal otsustada väite olulisuse üle ning hinnata seda 6-palli skaalal. (Schwartz 2003, lk 266)

Kuna Schwartz'i testi on maailmas palju kasutatud ning see võimaldab võrreldes teiste kirjeldatud mudelitega kõige paremini mõõta vastaja isiklike väärtuseid, otsustasin kasutada oma uurimuses Schwartz'i 21-küsimusega testi. Schwartz'i koostatud küsimustik on lihtne ja mõistetav antud sihtgrupile, keda mina uurin. Lühema versiooni kasuks otsustasin seetõttu, et küsimustik oleks võimalikult atraktiivne ja vastuvõetav ehk mitte liialt ajakulukas minu uuritud sihtgrupi jaoks.

1.3. Schwartzi teooria ja väärtuste mudel

Järgnevalt annan ülevaate Schwarz'i teooriast ja väärtuste mudelist, millele antud uurimistöö peaaesjalikult põhineb. Väärtuste teoreetikuid on palju, ühe ehk kõige mõjukamatest väärtuste teooriatest arendas välja Schwartz (1992, 1994). Schwartz tugineb oma väärtusteoorial paljuski Rokeach'i käsitlusele, kuid on seda laiendanud. Ta defineeris väärtusi kui ihaldusväärsed, kõikides situatsioonides kehtivaid eesmärges, mis erinevad tähtsusest ja mis on inimese elus juhtivateks põhimõteteiks. Schwartz'i teooria keskendub baasväärtustele, mis on sarnased inimestele kõikides kultuurides. See identifitseerib kümme motivatsioonilist väärtustüüpi ja täpsustab seoseid nende väärtuste vahel. (Schwartz 1992)

Schwartz'i teooria põhineb väärtuste kontseptsioonil, mis toob välja kuus peamist joont (Schwartz 2012, lk 3-4):

1. Väärtused on uskumused, mis on seotud afektidega.
2. Väärtused viitavad soovitud eesmärkidele, mis motiveerivad käitumist.
3. Väärtused ületavad spetsiifilisi käitumisi ja situatsioone. See joon eristab väärtused kitsamatest kontseptsioonidest nagu nt. normid ja hoiakud, mis tavaliselt viitavad kindlatele käitumistele, objektidele või situatsioonidele.
4. Väärtused on kui standardid või kriteeriumid. Väärtused juhivad käitumist, poliitikat, inimeste ja sündmuste valikut või hindamist.

5. Väärtused on järjestatud tähtsuse järjekorras. Inimese väärtused moodustavad väärtuste prioriteetide korrastatud süsteemi, mis iseloomustab neid indiviididena. See hierarhiline süsteem eristab väärtusi normidest ja hoiakutest.
6. Paljude väärtuste suhteline tähtsus juhib käitumist. Kõik hoiakud ja käitumised omavad tüüpiliselt mõju rohkem kui ühele väärtusele. Kompromiss asjakohaste, võistlevate väärtuste vahel on see, mis juhib hoiakuid ja käitumisi.

Ülaltoodud on kirjeldatud kõikide väärtuste ühised jooned. See, mis eristab üht väärtust teisest, on eesmärgi või motivatsiooni tüüp, mida see väärtus esindab. Väärtuste teooria defineerib kümmet üldist väärtust, mis vastavad nendes sisalduvale motivatsioonile. Oletatavalt hõlmavad need väärtused kogu hulka motivatsiooniliselt eristuvaid väärtusi, mida tuntakse paljudes kultuurides. Teooria kohaselt on need väärtused tõenäoliselt universaalsed, sest nad põhinevad ühel või rohkemal inimeksistentsi universaalsel nõudel, millega elus hakkama saada (Schwartz 2012, lk 4)

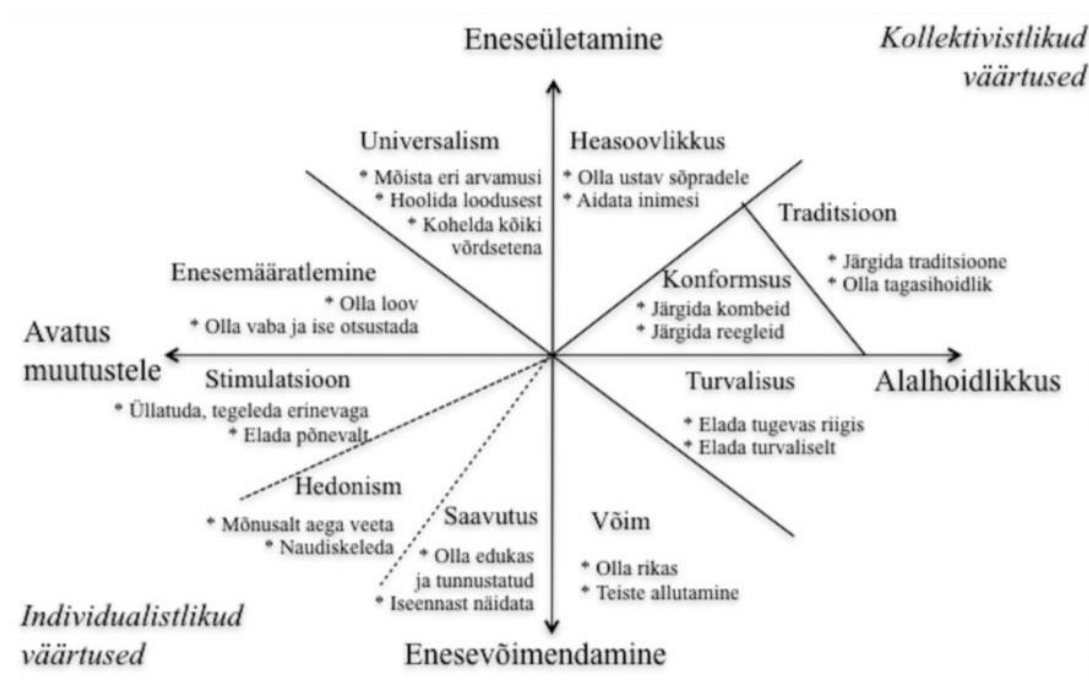
Schwartz on välja töötanud spetsiaalsed küsimustikud, mis võimaldavad kaardistada inimeste väärtusi. Schwartz'i mudelis on väärtused jagatud 10 alamkategoriasse ehk üksikväärtused moodustavad alusväärtuste tüübid. Schwartz'i poolt eristatavad kümme alusväärtustüüpi on alljärgnevad (Schwartz 1992, lk 5-11):

1. **enesemääratlemine** – selle väärtustüübi keskne eesmärk on iseseisev mõtlemine ja tegutsemine: valimine, loomine, ja katsetamine. Konkreetsed väärtused: loovus, vabadus, oma sihtide seadmine, uudishimulikkus, sõltumatus, eneseaustus.
2. **stimulatsioon** – tuleneb organismi vajadusest mitmekesisuse ja stimulatsiooni järele, et säiliks optimaalne aktivatsioonitase. Stimulatsiooniväärtuste motivatsiooniline eesmärk on põnevus, uudsus ja elu väljakutse. Konkreetsed väärtused: mitmekesine elu, põnev elu, uljus.
3. **hedonism** – tuleneb organismilistest vajadustest ning nende rahuldamisest tulenevast naudingust. Selle väärtustüübi motivatsiooniliseks eesmärgiks võib pidada naudingut või aistingulist heameelt. Konkreetsed väärtused: nauding, elunautlemine, nautlevus.
4. **saavutus** – selle väärtustüübi defineeriv eesmärk on saavutada isiklikku edu, demonstreerides kompetentsust vastavalt sotsiaalsetele standarditele. Kompetentne tegutsemine on vajalik nii vahendite hankimiseks, et inimene elus püsiks kui ka selleks, et sujuks sotsiaalne interaktsioon ja institutsionaalne funktsioneerimine. Konkreetsed väärtused: auahnus, edukus, võimekus, mõjukus, intelligentsus.

5. **võim** – võimuga seonduvad väärtused on ilmselt seotud mitme universaalse kriteeriumiga. Sotsiaalsete institutsioonide funktsioneerimine nõuab teatud staatuse eristamist ning enamikes isikutevaheliste suhete analüüsides ilmneb domineerimis/alistumisdimensioon. Et õigustada seda sotsiaalse elu fakti ja motiveerida grupi liikmeid seda tunnistama, peavad grupid vaatlema võimu kui väärtust. Võimuväärtused võivad olla ka variatsioonid individuaalsetest domineerimis- ja kontrollivajadustest. Schwartz peab võimu keskseks eesmärgiks sotsiaalse staatuse ja prestiiži saavutamist ning kontrolli või domineerimist inimeste ja vahendite üle. Konkreetsed väärtused: otsustamisõigus, jõukus, sotsiaalne võim, oma reputatsiooni hoidmine, sotsiaalne tunnustus.
6. **turvalisus** – selle väärtustüübi motiveeriv eesmärk on ühiskonna, suhete ja iseenda kaitse, harmoonia ja stabiilsus. Konkreetsed väärtused: sotsiaalne kord, perekonna turvalisus, rahvuslik julgeolek, vastastikused teened, puhtusearmastus, kokkukuuluvuse tunnetus, tervis.
7. **konformsus** – seda väärtustüüpi defineeriv eesmärk on vältida selliseid tegevusi, kalduvusi ja impulsse, mis võiksid teisi ärritada või kahjustada ja olla vastuolus sotsiaalsete ootuste ja normidega. Konformsuse väärtused rõhutavad hoidumist kalduvustest, mis võiksid segada sotsiaalselt suhtlemise ja grupi funktsioneerimise sujumist ning enesetalitsemist igapäevases suhtlemises lähedaste inimestega. Konkreetsed väärtused: kuulekus, enesedistsipliin, viisakus, austus oma vanemate ja vanade inimeste vastu.
8. **traditsioon** – enamasti ilmneb see religioossete rituaalide, uskumuste ja käitumisnormide näol. Paljudes paikades kujunevad gruppides välja sümbolid ja tegevused, mis esindavad nende ühist elukogemust ja saatust. Nendest saavad traditsioonid ja tavad, mida grupi liikmed väärtustavad. Traditsiooni motiveeriv eesmärk on austus, tunnustus ja pühendumine kommetele ja ideedele, millega inimese enda religioon või kultuur teda mõjutab. Konkreetsed väärtused: traditsioonide austamine, vähenõudlikkus, vagadus, leppimine oma kohaga elus, mõõdukus, privaatsus.
9. **heasoovlikkus** – see väärtustüüp kujutab endast kitsamalt defineeritud versiooni nn prosotsiaalsest väärtustüübist. See väärtustüüp on tuletatud vajadusest positiivse interaktsiooni järele, mis soodustab grupi toimimist ja organismilisest vajadusest lähisuhete järele. Heasoovlikkuse väärtustüübi motiveeriv eesmärk on säilitada ja soodustada heaolu nendel inimestel, kellega inimene tihti isiklikult läbi käib. Konkreetsed väärtused: abivalmidus, lojaalsus, andestavus, ausus, vastutusvõimelisus, tõeline sõprus, küps armastus.

10. **universalism ehk kõikehaaravus** – selle väärtustüübi motiveeriv eesmärk on kõigi inimeste ja looduse mõistmine, hindamine, sallimine ja kaitsmine. Kõikehaaravuse väärtustüübi võib tuletada indiviidide ja gruppide püsimisvajadusest, mis ilmneb siis, kui inimesed suhtlevad kellegagi väljaspool oma primaarset gruppi ning saavad aimu loodusvarade vähesusest. Siis võib inimesel tekkida arusaam, et kui ei võeta omaks endast erinevaid ega kohelda neid õiglaselt, toob see kaasa eluks vajalike loodusvarade hävimise. Konkreetsed väärtused: sallivus, sotsiaalne õiglus, võrdsus, rahu maailmas, kaunis maailm, ühtsus loodusega, elutarkus, keskkonna kaitsmine.

Kõik väärtused ei saa olla inimese jaoks ühtviisi olulised. Loendist on näha, et osa väärtusi võivad ka teatud mõttes olla vastandid (nt stimulatsioon vs traditsioon). Kui esimene väärtustab muutuseid ja uusi väljakutseid, siis teine keskendub pigem vanade kommete järgimisele. Iga inimene peab langetama otsuse, mis on tema jaoks tähtsam ning see määrabki ära väärtushierarhia. Igal inimesel on oma väärtushierarhia, milles ühed väärtused on teistest kõrgemad ja olulisemad. Sõltumata sellest, kas inimene seda süsteemi endale täielikult teadvustab või mitte, käitub ta instinktiivselt selle järgi. (Aimre 2001, lk 93) Väärtuste omavahelised seoseid ning dimensioone iseloomustab Schwartz'i ringmudel (joon. 1).

Joonis 1. Schwartz'i ringmudel (Allikas: Lilleoja 2010, lk 18 järgi)

Kõik need ringil asuvad 10 alusväärtustüüpi koonduvad kahele bipolaarsele teljele (Tart 2008, lk 104-105):

- 1) eneseületamine vs enesevõimendamine (self-transcendence vs self-enhancement), kus võimu ja saavutusega seotud omakasupüüdlik mõõde vastandub altruistlikule kõikehaaravusele ja heasoovlikkusele.
- 2) avatus muutustele vs alalhoidlikkus (openness to change vs conservatism), kus enesemääratlemise ja stimulatsiooniga seotud väärtused vastanduvad harjumuspärasele turvalisusele, konformsusele ja traditsioonile.

Motivatsioonilistelt eesmärkidelt sarnased väärtused paiknevad mööda ringi lähetikku (näiteks stimulatsioon ja hedonism), aga vastandlikud, konfliktised väärtused, mille motivatsioonilised eesmärgid üksteist välistavad, paiknevad vastaspoolustel (näiteks võim ja heasoovlikkus). (Tart 2012, lk 249) Igal väärtustüübil on alati kaks külge: millised neist on mõõtskaaladel kõrgemalt hinnatud ning milliste suhestused on olulisemad muutuv asjas. Iga väärtustüüp moodustab küsitluse mitme küsimuse põhjal ega ole seetõttu iseseisev, vaid mitutpidi peegeldatud vastus. Schwartz väidab, et alusväärtustüüpide sisesed hierarhiad on hästi püsivad ega ole kergelt tasakaalust välja löödavad (Tart & Sõmer & Lilleoja 2012, lk 46-47).

1.4. Väärtused õpilaste hinnangutes

Ka Eestis on küllaldaselt tehtud uurimistöid, mis kaardistavad Eesti noorte väärtuseid. Aegade jooksul on väärtuste-uurijaid paelunud iseäranis noore põlvkonna tõekspidamised. Järk-järgult vanemat põlvkonda asendades ja ühiskonnas võtmepositsioonidele jõudes muutuvad uue põlvkonna sotsialiseerumise käigus kujunenud väärtused domineerivateks. (Rämmer 2005, lk 45) Eesti noorte väärtused on aja jooksul muutunud, seega on mõistetav, miks väärtusuuringuid tehakse järjepidevalt. Ka Schihalejev on tõdenud, et ei indiviidi poolt ega ka ühiskonnas väärtuslikuks peetav pole püsiv, see muutub nii ajas kui ruumis, kuigi tavaliselt muutuvad väärtushoiakud aeglaselt ning on suhteliselt stabiilsed (2011, lk 15)

Eri põlvkondade väärtusi on üksikasjalikumalt käsitlenud sotsioloogide töörühm Saarniidu juhtimisel. Tähtsamates uurimustes on uuritud lähemalt nii väärtushierarhiate muutusi kui ka väärtuste struktuuri ning kuue väärtuste analüüsi metodoloogilisi küsimusi. Saarniit täheldas 1960.

ja 1970. aastatel stabiilsetena püsinud noorte väärtushierarhiate muutuse algust 1980. aastatel. Nende nihete põhisisu tõi Saarniit välja töö- ja haridusväärtuste analüüsi teel ning nimetas väärtusteadvuse pragmatiseerumiseks. Pragmatiseerumise all mõistis ta peamiselt enesekesksust ja individualismi peegeldavate materiaalse ja staatuseliste väärtuste tähtsuse tõusu ning altruistlike ja sotsiaalsete väärtuste osatähtsuse langust. Need tendentsid avaldusid ilmekalt 1983. ja 1992. aasta koolilõpetajate haridusväärtuste hierarhias. Eesti noorte väärtusteadvuse struktuuris tõi ta kolmefaktorilise lahendi abil kolm peamist orientatsiooni, mis peegeldavad suundumust enesetäiendamisele ja eneseväljendusele, välisele staatusele ja ainelisele heaolule ning suhetele teistega. (Rämmer 2005, lk 46-47)

Eesti noorte väärtushinnangud olid kuni kaheksakümnendate lõpuni võrdlemisi stabiilsed ning nõukogude võimu poolt soovitatava suuresti kooskõlas, täpsemalt seisnesid nad eelkõige üldkultuurialases enesetäiendamises ning eneseväljenduse tähtsustamises. Samuti olid olulised altruistlikud väärtused – teiste aitamine, olemine ühiskonnale kasulik, samas prestiiži ning karjääritegemist väärtustati võrdlemisi vähe. Selliste väärtusorientatsioonide valitsemisele aitas kaasa ka nõukogude võim, kuna materiaalse ressursside kättesaadavus oli sel perioodil võrdlemisi piiratud, samas hariduse kättesaadavus oli suhteliselt hea. (Rämmer 2009, lk 85)

Alates kaheksakümnendatest hakkasid Eesti noorte väärtused aga kiiresti pragmatiseeruma ning individualiseeruma – tähtsamaks muutusid teiste seas materiaalne heaolu ja ühiskondlik staatus, kusjuures samaaegselt vähenes altruistlike ja sotsiaalsete väärtuste olulisus. Pärast taasiseseisvumist see trend ainult süvenes, mis tähendas, et Eesti väärtushinnangud liikusid vastupidises suunas võrreldes lääneriikide ja enamuse muu maailmaga. Inglehart'i terminoloogia järgi muutusid väärtused (pseodu)postmaterialistikest taas materialistlikeks; eneseväljenduslikkuse asemel ellujäämist tähtsustavaks. Samuti suurenes sooline lõhe: kui kaheksakümnendatel olid mõlemast soost inimeste tööväärtused võrdlemisi sarnased, siis üheksakümnendate keskel tähtsustasid naised meestest märksa enam töö eneseväljenduslikke aspekte. Taolised trendid olid sarnased ka teistes postkommunistlikes Ida-Euroopa riikides (Rämmer 2009, lk 85-88).

Eestis on kahel korral, aastatel 1992 ja 1999, läbi viidud ka üliõpilasküsitlused, mis põhinesid *Schwartz Value Survey* küsimustikul. Esimesest uurimusest selgus, et olulisemateks väärtustüüpideks peeti turvalisust ja heasoovlikkust. Teise uurimuse tulemuste põhjal selgus aga, et varasemaga võrreldes väärtustatakse rohkem võimu, otsustamisõigust ja sotsiaalset tunnustust.

Nendele andmetele tuginedes võib öelda, et üliõpilased hindavad vähem traditsioonidega seonduvaid väärtusi. (Niit 2002, lk 50-53)

Kalmuse ja Vihalemma väitel, kes tuginevad MeeMa9 2003. aasta andmestikule, on siirdeperioodil eestimaalaste jaoks olulisemaks osutunud mitmed nautlemise, lähisuhete ja enesetunnetusega seotud väärtused. Eriliselt on autorid pööranud tähelepanu väärtuste rõhuasetuste muutusele vanusegruppide lõikes, mille põhjal nooremad inimesed hindavad oluliselt kõrgemalt individualistlikke väärtusi, nagu eneseteostus, huvitav elu, võimu omamine, meeldiv elu, mugav elu ja jõukus (Kalmus & Vihalemm 2004, lk 31-32).

Aastatel 2000-2007 viidi läbi rahvusvaheline uuring, mille raames kaardistati Eesti, Venemaa ja Soome koolinoorte väärtusi. Küsitleti lõpuklassi õpilasi. Üldiselt on väärtuste esikolmik sarnane – kõige olulisemaks peetakse sõprust, perekonda ja tervist. (Sutrop & Kraav 2010, lk 123) Vastavalt Schwartz'i väärtuste mudelile, vastab sõprus ja perekond heasoovlikkuse väärtustüübile. Tervis võiks vastata turvalisuse väärtustüübile.

2007. aasta sügisel läbiviidud Tallinna linnas õppivate ja elavate noorte väärtusuuringus käsitleti lähemalt erinevate tegevuste tähtsust noorte elus, vaadeldi haridus- ja tööväärtusi ning elukutsete prestiiži ja tulevikuplaane. Selgus, et olulised on tulevikuväärtused (haridus, amet, prestiiž) ning saavutused. (Taru, Rämmer & Roosalu 2008, lk 54) Ka need väärtused kuuluvad individualistlike väärtuste gruppi.

2011. aastal Nõo Realgümnaasiumis läbiviidud väärtuste uuring oli suhteliselt sarnane 2007. aastal läbiviidud Tallinna noorte väärtusuuringule. Kui Tallinna koolinoorte väärtusuuring leidis aset vahetult enne suurt majanduskriisi, siis Nõo Realgümnaasiumi õpilased vastasid küsimustikule pärast trendi taas positiivseks pöördumist (Rõõs 2011, lk 17). Uurimustööst selgus, et õpilaste jaoks on siiani olulised haridus- ja tööväärtused. Nõo Realgümnaasiumi õpilased leiavad, et töö puhul on väga oluline selle iseloom ning kui palju ta võimaldab panna oma võimeid proovile, samuti kui suur on võimalus seda tehes enesearenguks. Nagu ka eelnevad uuringud on näidanud, väärtustatakse hariduse puhul enim tööturuks ettevalmistamist ja materiaalse kindlustatuse pakkumist. Samuti peetakse hariduse juures oluliseks ka üldkultuurilise arengu pakkumist ja isiksuse väljakujundamist. Haridus- ja tööväärtused on omavahel tihedalt seotud – need, kes nägid hariduse eesmärgiks enam nõ maailmaparanduslikke aspekte, seadsid ka tööle nõudeks tema kasulikkuse ühiskonnale; samas need kes õpivad enam kindla eriala omandamist silmas pidades, tähtsustasid töö puhul enam temaga kaasnevat kompensatsiooni ja sotsiaalseid hüvesid. (Rõõs 2011, lk 35)

2011. aastal uuris Vain oma magistritöös eesti ja vene rahvusest põhikoolis käivate õpilaste väärtusi. Lähtuvalt Schwartz'i väärtustüüpidest oli mõlema rahvuse noorte jaoks esikohal turvalisus (perekind, tervis), mille motivatsiooniline eesmärk on harmoonia ja stabiilsus, seda nii ühiskonnas kui ka suhetes. Võrreldes vene noortega, hindasid eesti noored turvalisust kõrgemalt. Sellele järgnes heasoovlikkuse väärtustüüp (ausus, armastus, sõprus), mis hindab heaolu säilitamist ja soodustamist nendele inimestele, kellega tihti isiklikult lävitakse. Heasoovlikkust peavad eestlased olulisemaks kui venelased. Suhteliselt kõrgel positsioonil oli ka saavutus ja võim. Saavutuse väärtustüüp (olla edukas, tunnustatud) on suunatud isiklikule edule. Võimu väärtustüüpi (olla rikas, omada maja, autot, sotsiaalset tunnustust) ehk siis prestiiži ja sotsiaalset staatust peetakse samuti oluliseks. Uuringust selgus, et võimu väärtustüüp on vene noortele olulisem kui eestlastele. (Vain 2011)

Eelnevalt loetletud uuringud on laias laastus toimunud ajavahemikul 1980-2015. Tulemused näitavad, et noorte väärtushierarhiad on aastate jooksul muutunud. Kui 80-ndate aastate lõpus hinnati veel altruistlikke väärtusi – teiste aitamine, ühiskonnale kasulik olemine, siis alates 90. algusaastatest on Eesti noortele olnud omased sellised väärtused nagu võimu omamine, hedonism, saavutusvajadus. Ollakse avatud muutustele ning suunatud pigem naudingutega seotud väärtustele.

1.5. Huvitegevuse mõiste ja liigid

Huvitegevus kuulub noorsootöö valdkonda ning on üks võimalikest noorsootöö vormidest. Noorsootöö seadusest lähtuvalt on noorsootöö tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgsaks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda. Samuti on oluline teada, et noor on 7-26 aastane füüsiline isik. (Noorsootöö seadus...2010)

Eestis jaguneb noorsootöö valdkondadeks. Tegemist on kokkuleppelise definitsiooniga, mis aitab määratleda ja selgitada noorsootöö olemust. Need valdkonnad on erinoorsootöö, huviharidus ja huvitegevus, noorte teavitamine, noorte nõustamine, noorsoo-uuringud, noorsootöölane koolitus, noorte tervistav ja arendav puhkus, noorte töökasvatus, rahvusvaheline noorsootöö, noorte osalus. (Noorsootöö strateegia...2006, lk 23-24)

Euroopa haridusterminoloogias on levinud õppimise jaotamine formaalseks, mitteformaalseks ja informaalseks õppimiseks. Majanduskoostöö ja arengu organisatsiooni (OECD) järgi defineeritakse neid termineid järgmiselt (Eaton 2010, lk 9):

1. **Formaalõpe** on struktureeritud, toimub enamasti koolikeskkonnas ning on õppekavade alusel organiseeritud. Formaalõpe on eesmärgistatud ja seda viivad läbi spetsiaalse ettevalmistuse ja kvalifikatsiooniga õpetajad. Formaalharidus on omavalitsuste poolt ette nähtud.
2. **Informaalne õpe** on spontaanne, eesmärgistamata õppimine, mis toimub igapäevaelu situatsioonides. Õppimine toimub kogemuse kaudu.
3. **Mitteformaalne õpe** leiab aset väljapool kooli ning on samuti eesmärgistatud, kuid vabatahtlik. Mitteformaalses õppes ei ole kindlaid hindamissüsteeme.

Lähtudes formaalse, informaalse ja mitteformaalse õppe definitsioonidest, võib öelda, et huvitegevus kuulub eelkõige mitteformaalse õppe alla. Mitteformaalse õppe moodustavad huvikoolid ja -ringid, mis omakorda moodustavad ühtse nimetuse – huvitegevus. Käesolevas uurimistöös on uurimisel ühe Eesti gümnaasiumi 9. ja 10. klasside õpilaste huvitegevuse valikute seos õpilaste poolt hinnatavate väärtustega.

Huvitegevus on huvist lähtuv tegevus, mille eesmärgiks on omandada teadmisi ja oskusi. Huvitegevuse sisuks on vabatahtlik süsteemne, pedagoogide juhendatud õppekavajärgne tegevus ühel huvialal suhteliselt pika aja jooksul, et omandada süvendatud teadmised, oskused ja vilumused valitud huvialal. (Huviharidus ja huvitegevus...2005, lk 3) Huvitegevuse üheks osaks võib olla huviharidus. **Huviharidus** on üleriigilise või institutsioonisisese õppekava alusel toimuv tegevus noorega tema isiksuse mitmekülgse arengu võimaldamiseks (Noorsootöö strateegia...2006, lk 10). Huviharidust saab omandada huvikoolides. **Huvikool** on haridusasutus, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülgse arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise võimalused huvihariduse erinevates valdkondades (Huvikooli seadus...2007).

Vaba aja tegevused võivad jaguneda organiseeritud ehk struktureeritud ja mitteorganiseeritud ehk mittestruktureeritud tegevusteks. Mitteorganiseeritud vaba aja tegevused võivad olla väga erinevad ning neid on raske piiritleda. Huvikoolid ja -ringid on üldiselt kindla struktuuriga, seega keskendun enda uurimistöös organiseeritud ehk struktureeritud vaba aja tegevustele. Mahoney ja

Stattini järgi toimuvad struktureeritud vabaajategevused tavaliselt täiskasvanute eestvedamisel, nõuavad pühendumist ja järjepidevat osalemist. Selliste huviringide puhul on oluline osaleja järjepidev areng ning oluline on ka juhendajapoolne tagasiside. (Fawcett 2007, lk 12)

Huviringid ja huvikoolid jagunevad valdkondade järgi gruppidesse. Huvialahariduse valdkonnad on: üldkultuur; loometegevus; loodus; tehnika; sport (Huviharidus ja huvitegevus...2005, lk 4) Oma töös olen antud valdkondadest lähtuvalt jaganud huviringid viide gruppi:

- 1) Spordiringid
- 2) Tantsuringid
- 3) Muusikaringid
- 4) Tehnikaringid
- 5) Kunsti- ja näiteringid

1.6. Väärtused huvitegevuse valikuid mõjutavate tegurite hulgas

Tänapäeval on õpilastel väga palju erinevaid võimalusi oma vaba aja sisustamiseks. Vaba aja sisustamise valikuid tehes tuleks mõelda sellele, mis on kasulik ja meeldiv noorele endale. Paljud õpilased on otsustanud oma vaba aega sisustada huviringidega. Praegusel ajal pakutakse õpilastele üsna laia huviringide valikut. Kuna valik on lai, siis tuleb õpilastel otsustada, mille kasuks valida.

Inimeste vaba aja tegevuste valik põhineb mitmel vastastikku seotud põhimõttel, mida Torkilseni sõnul mõjutavad mitmesugused tegurid nagu: isiklikud põhjused, vaba aja tegevuste kättesaadavus, inimese suutlikkus tegeleda nende tegevustega, elutase (töökoht, sissetulekud), inimese isiksusest tulenevad põhjused nagu näiteks isiklik huvi (Dridea, lk 208 järgi). Nagu näha on need tegurid väga erinevad ning küllaltki üldised. *Vabaajategevused* on juba ise väga lai mõiste. Teismelised sisustavad oma vaba aega väga erinevate tegevustega (Fawcett 2007, lk 13):

- 1) passiivsete tegevustega - televiisori vaatamine, arvutis mängimine;
- 2) mittestruktureeritud tegevustega - sõpradega koosviibimine, poodlemine;
- 3) struktureeritud tegevustega – huviringid; lisaks veel õppimine, perega veedetud aeg, vabatahtlik tegevus, töö käimine jms.

Käesolev uurimistöö keskendub aga vaid struktureeritud tegevuste ehk huvitegevuse valikute ja väärtuste seose uurimisele.

Õpilaste huvitegevuse valikuid võivad mõjutada mitmesugused tegurid. Eestis on läbi viidud erinevaid noorsootöölaseid uuringuid, mis käsitlevad muuhulgas ka noorte osalemist huvitegevuses ning nende osalust mõjutavaid tegureid.

Üheks teguriks, mis võib mõjutada noore huvitegevuse valikut, võib olla perekonna majanduslik seis. 2013. aastal ilmunud Eesti piirkondlikku arengut käsitlevas kogumikus võrdles Statistikaamet huvihariduses osalemist pere sissetuleku ja elukoha alusel aastatel 2005, 2007 ja 2010. Ootuspäraselt leitakse, et mida suurem on pere sissetulek, seda suurema tõenäosusega selle pere laps või lapsed, kes on huvihariduse jaoks sobivas vanuses, huviringides ja trennides käivad – kõrgeimas sissetulekuviiendikus oli see 2010. aastal 63%, vaeseimas aga 48,6%. (Laes 2012, lk 87)

2005. aastal viis Faktum uuringukeskus läbi uuringu, kus uuriti vanemate suhtumist laste ja noorte huvialaharidusse. Üheks aspektiks selles uurimuses oli huvihariduse saamist takistavad tegurid. Uuringus osalenud lastevanemate hinnangul oli kaks ülekaalukat takistavat faktorit huvihariduse saamisel raha- ning ajapuudus (Vanemate suhtumine laste ja noorte...2005, lk 19).

2015. aastal minu poolt läbiviidud seminaritöös selgus aga, et põhikooli õpilaste endi arvates ei mõjuta nende huvitegevuse valikut kuigi palju huviringide maksumus (Ojasalu 2015). See võib viidata sellele, et õpilased ise ei näe olulist seost pere majandusliku seisu ja huvitegevuse valikuid mõjutavate tegurite vahel, kuid lapsevanemate jaoks on see seos tugevam.

2011. aastal ilmunud noorteseire aastaraamatus “Noored ja noorsootöö” on välja toodud uuring Eesti noorte osalemisest noorsootöös, noorte motivatsiooni tegurid ja nende hinnangud noorsootöös osalemisele. Andmed põhinevad 2011. aasta sügisel Poliitikauuringute Keskuse Praxis ja Eesti Noorsootöö Keskuse koostöös 10–26-aastaste noorte ja nende vanemate hulgas korraldatud küsitlusel. Antud uuringu põhjal on kõige populaarsemaks vabaajategevuseks noorte hulgas huvitegevus. Huvitegevuse juures motiveeris enim selle meeldivus, mida väärtustas ligi kolm neljandikku kuni 18-aastastest ja üle poole 19- 26-aastastest noortest. Pärast huvitegevuses osalema hakkamist on selle meeldivus kõigis vanuserühmades suurenenud. Noorematesse vanuserühmadesse kuulujatele on sõbrad ja kaaslased lapsevanematest olulisemad motivaatorid. Uute oskuste omandamise ja arendamise võimalused motiveerivad suuremal määral teismelisi ja noori täiskasvanuid. (Rämmer 2011, lk 57) Järelikult ei ole motiveeriv tegur mitte ainult huvitegevuse sisu vaid olulisel kohal on tegevuses osalevad kaaslased ja sõbrad ning meeldivad juhendajad.

Põhikooli õpilaste paljud otsused on lähemalt või kaugemalt seotud lapsevanemate arvamuste, huvide ja väärtustega. Sellele on kinnitust andnud ka erinevad uuringud. Eccles'i, Wigfield'i ja Schiefele'i sõnul mõjutavad lapsevanemad oma lapsi otseselt ja kaudselt, teadlikult ja alateadlikult – suunates neid, andes lastele nõu, erinevaid võimalusi ja toetust pakkudes ning samuti ka piiranguid seades. Samuti mõjutavad vanemad oma lapsi kogemuste, uskumuste ja enda jaoks oluliseks peetud väärtuste kaudu. Kõik eelpool nimetatud tegevused ja uskumused mõjutavad alaealise lapse otsuseid. (Fawcett 2007, lk 32-33 järgi)

Lapsed omandavad valdava osa oma käitumismallidest, hoiakutest ja väärtusorientatsioonidest vanematelt. Paljud perekonna vahetul eeskujul ning mõjul kujunenud hoiakud ja väärtused, nagu religioossed ja poliitilised vaated, on väga püsivad. (Krull 2000, lk 146) Larson ja Richards on samuti tõestanud, et samast perest pärit inimesed omavad sarnast tunnetust, väärtuseid ja käitumismustrit. Seda, et aja jooksul kanduvad vanemate väärtused üle lastele, tõestasid ka Canett'i; Fredricks'i, Eccles'i; Garnier'i ja Stein'i poolt läbi viidud uuringud. Nende sõnul on lapsevanemate poolt hinnatud väärtuste põhjal võimalik täpselt ennustada väärtuseid, mida hakkavad hindama lapsed. Teoreetiliselt saab väita, et väärtused, mis kanduvad vanematelt lastele, mõjutavad laste vabaaja veetmise otsuseid. (Fawcett 2007, lk 33 järgi)

Perekonna järel on tähtsusele järgmiseks laste sotsiaalse arengu mõjuriks suhtlemine kaaslastega. Sõprussidemete kujunemise aluseks, nagu näitavad psühholoogilised uurimused, on huvide, hoiakute ja väärtushinnangute sarnasus. (Krull 2000, lk 151) Just murdeas toimub muutus selles, et noored hakkavad olulisemaks pidama suhteid sõpradega kui vanematega, sest huvid ja paljud väärtused on rühmaliikmetel lähedasemad kui noorukite ja täiskasvanute vahel (*ibid*, lk 153). Seega murdeas võib just sõprade arvamus ja eeskuju mõjutada nooruki huvitegevuse valikuid. Pigem valitakse neid huviringe, kus käivad ka sõbrad.

2015. aastal minu poolt läbi viidud seminaritöös selgus, et tollaste 8. ja 9. klasside õpilaste huvitegevuse valikuid mõjutab nende arvates kõige enam endi huvi ja tahe tegutseda endale meeldiva huvialaga. Mõneti mõjutab huvitegevuse valikut ka see, millistes huviringides osalevad sõbrad. Õpilaste jaoks on oluline aega veeta koos sõpradega ning parema meelega käiakse neis huviringides, kus käivad ka sõbrad. Just sõprade/iidolite eeskujul on mõned õpilased otsustanud liituda huviringi tegevusega (Ojasalu 2015).

Lapsevanemate ja õpetajate käsk või soovitus tegeleda mingi kindla huvitegevusega ei oma nende õpilaste hinnangul huvitegevuse valikute langetamisel olulist tähtsust. Lapsevanemad võivad küll

õpilastele olla teatud määral eeskujuks valima sarnaseid huvialasid nagu nemad ise on valinud, kuid see ei ole määrava tähtsusega huviringide valikul (*ibid* 2015)

Sarnaste tulemusteni jõudis ka Grete Leimann, kelle lõputöö ühe osa moodustas Pelgulinna Gümnaasiumi III kooliastme õpilaste tunnivälistes tegevustes osalemist mõjutavate tegurite uurimine (2011). Uuringust selgus, et õpilase osalemist tunnivälises tegevuses mõjutab kõige enam huvi asja vastu. Tähtsuselt järgmine ja väga tähtis tegur on suhe õpetaja või juhendajaga. Alles seejärel tulevad soov ja tahe tegutseda ja targemaks saada. Selgub, et sõprade osalemine antud tegevustes on küll oluline, kuid tähtsuselt seatud alles neljandale kohale. Tunduvalt vähem mõjutavad osalemist õpetaja või lapsevanema käsk ning põhjus, et ka muud ei ole teha (*ibid*, lk 26).

Nagu selgub, siis huvitegevuse valikul on mitmesuguseid mõjutavaid tegureid. Noore valikuid võivad mõjutada lapsevanema või sõprade eeskuju. Just murdeas muutuvad oluliseks sõbrad ja tekivad ühised huvid ja hoiakud, mis põhinevad väärtustel. Praeguste uuringute põhjal saab oletuslikult väita, et huvitegevuse valiku ja väärtuste vahel on olemas mingi seos. Kui tugev see seos aga täpselt on, seda ei ole võimalik seniste uurimuste põhjal kindlaks teha. Seos üksikväärtuse ja huviringi valikul on asja üks külge. Teisalt oleks vajalik ka teada, kas erinevaid väärtuseid kõrgelt hinnanud õpilased käivad huviringides, mis oletuslikult kannavad sarnaseid väärtuseid või pole see huviringi valikul oluline.

2. EMPIIRILINE UURIMUS

Lõputöö empiirilises osas annan ülevaate läbiviidud küsitlusest, metoodikast, valimist ja uurimustöö käigust. Teen kokkuvõtte küsitluse tulemustest ning seejärel analüüsin saadud tulemusi tuginedes teoreetilises osas käsitletud teemadele.

2.1. Empiirilise uurimuse eesmärk, metoodika ja valim

Käesoleva uurimistöö **eesmärgiks** on leida, kuivõrd võib täheldada 9. ja 10. klasside õpilaste väärtuste ja huvitegevuse valikute vahelist seost. Empiirilises uurimuses kasutan andmete kogumise meetodina Schwartz'i välja töötatud 21 küsimusega väärtuste küsimustikku ning küsimustiku teises osas uurin õpilaste huvitegevuses osalemist (vt *Lisa 1*). Seejärel analüüsin saadud tulemusi. Küsimustikku koostades lähtusin sellest, et saaksin vastused oma **uurimisküsimustele**:

1. Milliseid väärtusi peavad õpilased oluliseks?
2. Millistes huviringides õpilased osalevad ja/või tahaksid osaleda?
3. Kuidas haakuvad õpilaste poolt hinnatud väärtustüübid valitud huviringidega?
4. Kuivõrd võib täheldada seost, et erinevaid väärtusi kõrgelt hinnanud õpilased valivad huviringe, mis kannavad ligilähedaselt samasuguseid väärtusi, st paiknevad ühel ja samal väärtusteljel?

Uurimistöö on tehtud ja kehtib ühe kooli 9. ja 10. klasside õpilaste kohta. Neis klassides õppis ja seega uurimuses osales kokku 73 õpilast (43 poissi ja 30 tüdrukut). Tegemist on kõikse valimiga. Valimi maht on seega $n = 73$. Uuring viidi läbi 2016. aasta kevadel.

2.2. Uurimismeetod

Uurimuse teostamiseks kasutasin internetipõhist küsimustikku, mis asus keskkonnas nimega *Google Forms*. Konkreetset internetikeskkonda oli mugav kasutada ning see andis võimaluse kokkuvõtete tegemiseks. Küsimuste vastuseid analüüsin programmi *Microsoft Office Excel* abil.

Küsimustik sai edastatud esialgu kooli arvutiõpetuse õpetajale, kes enda ainetunnis edastas küsimustiku õpilastele täitmiseks. Arvutiõpetuse õpetajaga otsustasin kontakteeruda selleks, et õpilased saaksid arvutipõhise küsitluse täita tunni ajal. Kui oleksin küsitluse täitmise jätnud vabatahtlikuks pärast tundi tegevuseks, ei oleks ilmselt arvestaval määral vastuseid tagasi saanud.

Tegemist on kvantitatiivse uurimistööga – küsimustikus on kasutatud valikvastustega ja suletud lõpuga küsimusi. Küsimustik koosneb kolmest osast – vastaja taustandmetest, väärtuste küsimustikust ja huvitegevuses osalemist kaardistavast küsimustikust. Esimeses osas küsiti õpilaste sugu ja klassi. Teises osas oli esitatud 21 väidet, millele pidid õpilased 6-pallisel järjestusskaalal hinnangud andma. Järjestusskaala ehk ordinaalskaala sisaldab teatud liiki astmeid ning võimaldab uurimisobjekte järjestada (Õunapuu 2014, lk 165).

Väärtuste kaardistamiseks kasutati Schwartz'i 21-küsimusega testi. Antud test koosnes 21 kahe-lauselise sõnalisest kirjeldatud portreest. Iga kirjelduse puhul tuli respondentidel määrata, kuivõrd vastab see kirjeldus neile endile (Schwartz 2012).

Õpilased pidid reitinguskaala alusel valima, kui palju sarnaneb kirjeldatud isik nendega:

1 - ei sarnane üldse	2 - sarnaneb väga vähesel määral	3 - sarnaneb vähe
4 - sarnaneb	5 - sarnaneb suurel määral	6 - täiesti minu moodi.

Väited, millele tuli vastata, olid näiteks:

4. Talle on tähtis näidata oma võimeid. Talle meeldib, kui teised teda imetlevad.

11. Talle on tähtis teha oma otsused ise. Talle meeldib olla vaba ja mitte sõltuda teistest.

Kolmandas osas pidid õpilased kirja panema, kas osalevad huviringides või mitte ning ära loetlema vastavad huviringid, milles osalevad. Kolmanda osa teises pooles pidid õpilased kirjutama, kas sooviksid veel mingitest huviringidest osa võtta, milles hetkel ei osale või mida ei pakuta kodukohas. Uurijana ei andnud ma küsitluses huviringide loetelu ette, vaid lasin õpilastel ise kirjutada, millistes huviringides nad osalevad. Otsustasin nii teha selleks, et ei tekiks sohi tegemise ohtu ehk, et õpilased ei märgiks juhuslikke ette antud huviringe, milles tegelikult ei osale. Olin

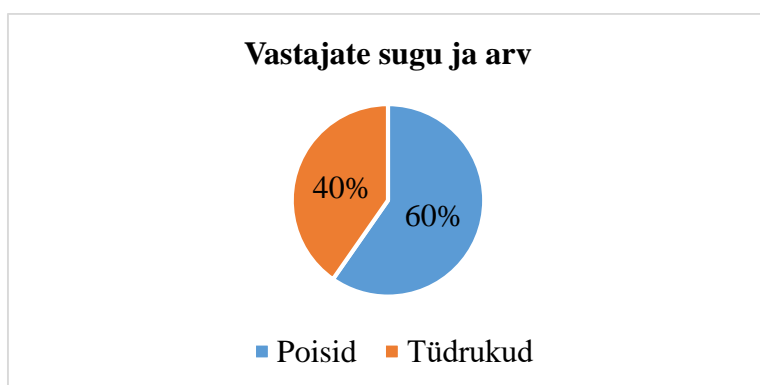
ette andnud ka huvitegevuse definitsiooni, et õpilased mõistaksid, mida täpselt silmas on peetud (vt. *Lisa 1*). Hilisema analüüsi käigus sorteerisin huviringid gruppidesse. Esialgu esitasin tulemused huviringide teemavaldkondade järgi ning hiljem grupeerisin huviringid oletuslikult Schwartz'i bipolaarse telje järgi.

Võrdlusena ja andmete usaldusväärsuse kinnituseks kasutan ka eelmisel aastal läbiviidud seminaritöö tulemusi, kus vaatluse all olid sama sihtgrupi õpilaste hinnangud oma huvitegevuses osalemise ja huvitegevuse valikuid mõjutavate tegurite kohta (Ojasalu 2015).

Uurimistöö lisades asuvad tabelid, mis selgitavad Schwartz'i 21-küsimuse testi analüüsimise meetodit. Lisast 2 on leitav tabel, mis näitab, kuidas on omavahel seotud väärtuste telg alusväärtustüüpidega. Lisas 3 on tabel, mis näitab, millised küsimused testis vastasid teatud alusväärtustüüpidele ning lisas 4 olev tabel näitab, millised küsimused esindavad mingit üksikväärtust.

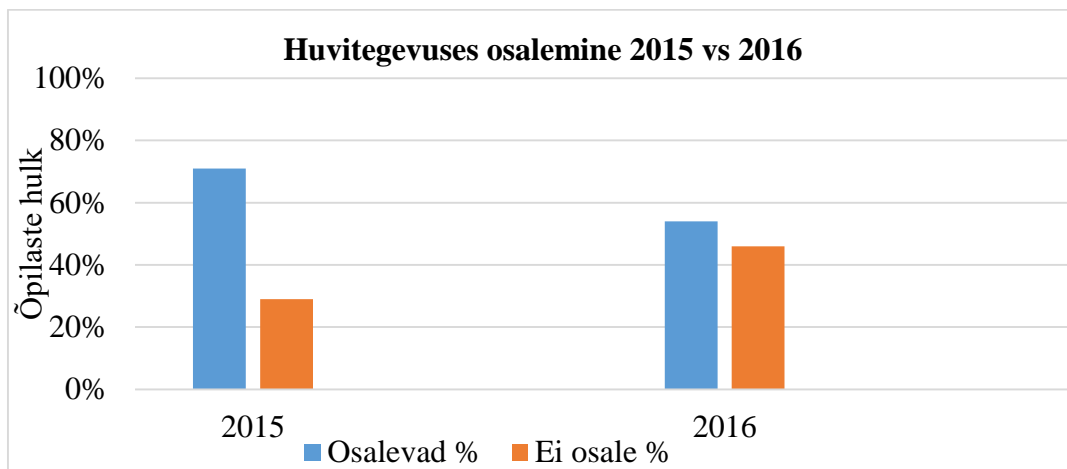
2.3. Andmeanalüüs ja tulemused

Uurimistöös küsitleti ühe Eesti kooli 9. ja 10. klasside õpilasi. Tegemist on gümnaasiumiga, kus õpib ca. 450 õpilast. Kokku koosnes valim 73 õpilasest. Küsitlusele vastas 72 õpilast, mis tähendab, et küsitlusele vastas 98,6 % kogu valimist. Uurimuses osalenutest (vt *joonis 1*) olid 40% tüdrukud ja 60% poisid.

Joonis 1. Vastajate sooline jaotus

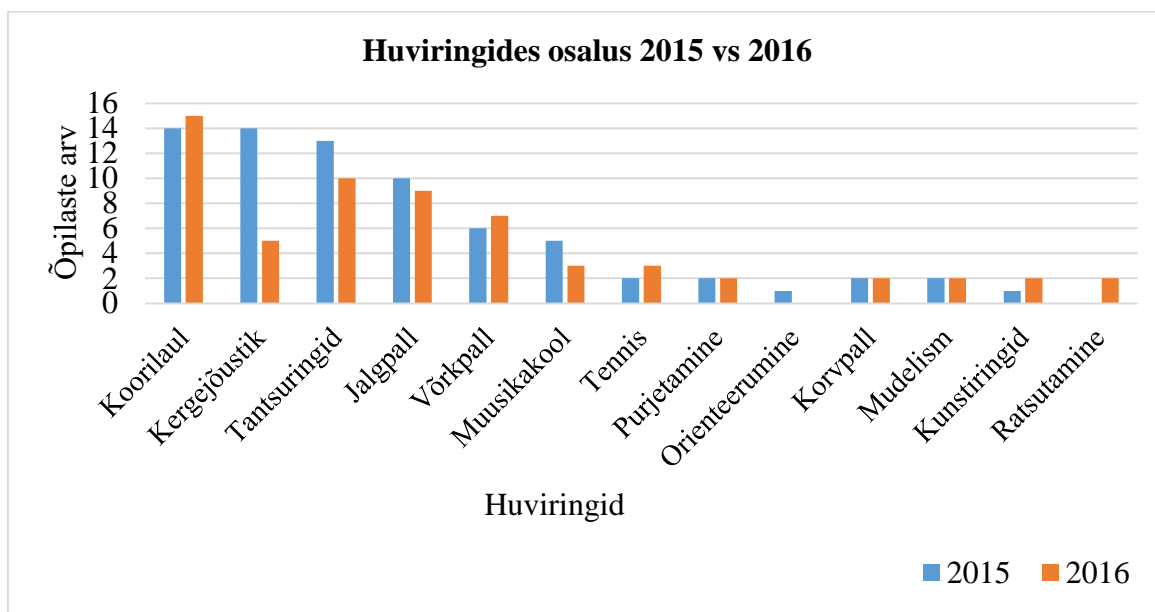
Järgnevalt on võrreldud huvitegevuses osalemist ja osalemise muutust võrreldes 2015. aastaga, mil uurisin sama sihtgrupi huvitegevuse valikuid mõjutavaid tegureid (vt *joonis 2*).

Joonis 2. Huvitegevuses osalemise protsent 2015 vs 2016

Selgub, et huvitegevuses käivate õpilaste hulk on aastaga vähenenud. 2015. aastal osales 71% õpilastest huvitegevuses ning 29% õpilastest ei osalenud huvitegevuses. 2016. aastal osaleb 54% õpilastest huvitegevuses ja 46% ei osale.

Kuivõrd huvitegevuses osalevate õpilaste protsent on vähenenud, on järgnevalt välja toodud tulemused, mis näitavad, kuivõrd on eelmise aastaga võrreldes muutunud erinevates huviringides käivate õpilaste hulk (vt. *joonis 3*).

Joonis 3. Huviringis käivate õpilaste hulk 2015. ja 2016. aastal

Selgub, et erinevates huviringides käivate õpilaste suurusjärk on jäänud üldjuhul samaks. Kõige rohkem on muutunud kergejõustikus käivate õpilaste hulk – 2015. aastal käis selles spordiringis 14 õpilast ning sel aastal käib õpilasi seal vaid 5. Sel õppeaastal on kõige populaarsemad huviringid 9. ja 10. klasside õpilaste seas koorilaul, tantsuringid ja jalgpall. Ära märkimist tasub ka fakt, et erinevalt sel aastal õpilastele esitatud küsimustikust, oli eelmise aasta seminaritöö küsimustikus õpilastele ette antud huviringide loetelu. Võib oletada, et eelmisel aastal võis mõni õpilane märkida ära ringid, milles tegelikult ei osale. Sel aastal läbi viidud küsimustikus (vt *lisa 1*) pidid õpilased ise ära loetlema ringid, milles osalevad ning on vähemtõenäolisem, et kirja pandi ringid, milles tegelikult ei osaleta.

Küsitluses uurisin õpilastelt, mis huviringides nad sooviksid veel käia, mida hetkel kodukohas ei pakuta. Tulemused on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Huviringid, milles õpilased sooviksid osaleda

Huviring	Õpilaste arv
mehhaanikaring/autoparandamisering	3
erinevad tantsuringid (hip-hop, moderntants, peotants)	6
fotograafiaring	3
multimeediaring	3
poksitreening	2
vehklemine	2

Selgus, et kõige enam tuntakse hetkel puudust erinevatest tantsuringidest – 6 õpilast vastasid, et sooviksid tegeleda erinevate tantsuliikidega. Võrdselt nimetati ära mehhaanikaringi, fotograafiaringi ja multimeediaringi – iga vastust esines 3 korda. Spordialadest nimetati ära poksi- ja vehklemisetreening (mõlemat 2 korda), mida hetkel ei ole võimalik koduskohas harrastada.

2.3.1 Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud üksikväärtustele

Edasi annan ülevaate erinevates huviringides käivate õpilaste poolt üksikväärtustele antud hinnangutest. Õpilastele esitatud küsimustikus said nad ise kirjutada, millistes huviringides osalevad. Grupeerisin erinevates huviringides käivad õpilased huviringi teemavaldkondade järgi ära (spordiringid, tantsuringid, muusikaringid, tehnikaringid ning kunsti- ja näiteringid). Kõik tulemused on esitatud aritmeetilise keskmise alusel. Maksimaalselt oli iga väidet võimalik hinnata 6 palliga, miinimumväärtuseks oli 1. Täieliku ülevaate saamiseks on esitatud tabel (Lisa 5), kuhu on kantud keskmised hinnangud kõikidele üksikväärtustele. Selles peatükis esitan olulisemad tulemused ja suurimad erisused keskmistes hinnangutes (vt tabel 2).

Tabel 2. Erinevate huviringide ja huviringivaldkondade õpilaste hinnangud üksikväärtustele

Huviringide valdkonnad												
üksikväärtus	Spordiringid							tantsuringid	Kunsti- ja näiteringid	Tehnikaringid	Muusika-ringid	
	ratsutamine	kergejõustik	jalgball	võrkball	korvpall	tennis	purjetamine	tantsuringid	kunstiring	mudelism	muusikakool	koorilaul
sallivus	5,0	4,8	4,8	4,8	5,0	4,7	2,0	4,8	4,5	4,6	5,3	4,8
võimekus	4,0	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6	5,0	3,5	5,0	3,0	3,3	3,6
reeglite järgimine	3,0	2,9	3,0	2,8	3,5	2,8	1,5	2,9	5,5	4,0	4,3	2,9
võrdsus	4,5	4,4	4,4	4,3	4,5	4,3	2,5	4,3	5,0	6,0	4,7	4,3
alalhoidlikkus	3,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,0	1,3	2,6
tagasihoidlikkus	4,0	3,0	3,0	2,8	3,0	2,9	2,5	2,9	3,5	3,3	3,7	2,8
mõnus ajaviitmine	5,0	4,2	4,2	4,2	4,0	4,1	4,5	4,1	2,5	4,3	4,7	4,1
mõttevabadus	4,5	4,8	4,6	4,6	4,5	4,4	4,5	4,5	2,0	5,7	5,3	4,6
ustavus	5,0	5,2	5,1	5,2	5,5	5,2	4,0	5,1	5,0	6,0	5,7	5,2
nautlemine	5,7	5,3	5,2	5,2	6,0	5,1	5,0	5,1	4,5	5,7	5,0	5,2

Selgub, et pea kõik erinevates huviringides käivad õpilased on ühtlaselt kõrgelt hinnanud kahte üksikväärtust, milleks on nautlemine ja ustavus. Lisaks on omistatud kõrge keskmine hinnang reeglite järgimisele kunstiringis käivate õpilaste poolt. Mudelismiringides käivad õpilased on maksimumväärtusega hinnanud võrdsust ja keskmise hindegaga 5,7 mõttevabadust ning hoolivust. Ka muusikakoolis käivad õpilased on keskmisega 5,7 hinnanud hoolivust ning lisaks sellele on nad hinnanud maksimumväärtusega põnevat elu.

Võrreldes teiste üksikväärtustega, on ühtlaselt madalalt hinnatud alalhoidlikkust ning tagasihoidlikkust. Vaid ratsutamistrennis käivad õpilased on tagasihoidlikkust võrreldes teistega kõrgemalt hinnanud. Selgub, et reeglite järgimist on spordiringides käivad õpilased madalamalt hinnanud võrreldes teiste valdkondade ringides käivate õpilastega. Võrreldes teiste valdkondade huviringide õpilastega, on purjetamistreeningu õpilased märgatavalt madalamalt hinnanud võrdsust ja sallivust, samas kui mudelismiringis käivad õpilased on võrdsust maksimumväärtusega hinnanud.

Uuringust selgub, et kunstiringide ja purjetamistreeningu õpilased on võrreldes teiste huviringi valdkondade õpilastega hinnanud tunduvalt kõrgemalt võimekust. Lisaks sellele on kunstiringide õpilased reeglite järgimist kõrgemalt hinnanud võrreldes teiste valdkondade huviringide õpilastega. Samuti on kunstiringide õpilased võrreldes teistega märgatavalt madalamalt hinnanud mõttevabadust. Kui enamik erinevate valdkondade huviringide õpilastest on suhteliselt kõrgelt hinnanud mõnusat ajaviitmist, siis kunstiringide õpilased on seda üksikväärtust märgatavalt madalamalt hinnanud.

2.3.2 Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud alusväärtustüüpidele

Schwartz'i teooria järgi jagunevad 21 üksikväärtust 10 alusväärtuse tüübi vahel. Edasi annan ülevaate õpilaste poolt alusväärtustüüpidele antud hinnangutest, et näha, kas ja kuivõrd on erinevust üksikväärtuste ja alusväärtustüüpide keskmiste vahel. Tulemuste reliaabluse näitajana on esitatud ka standardhälve. Järgnevalt on välja toodud keskmised hinnangud alusväärtustüüpidele võrdluses huviringides osalevate ja mitteosalevate õpilastega (vt. tabel 3).

Tabel 3. Huviringis osalevate ja mitteosalevate õpilaste keskmised hinnangud alusväärtustüüpidele

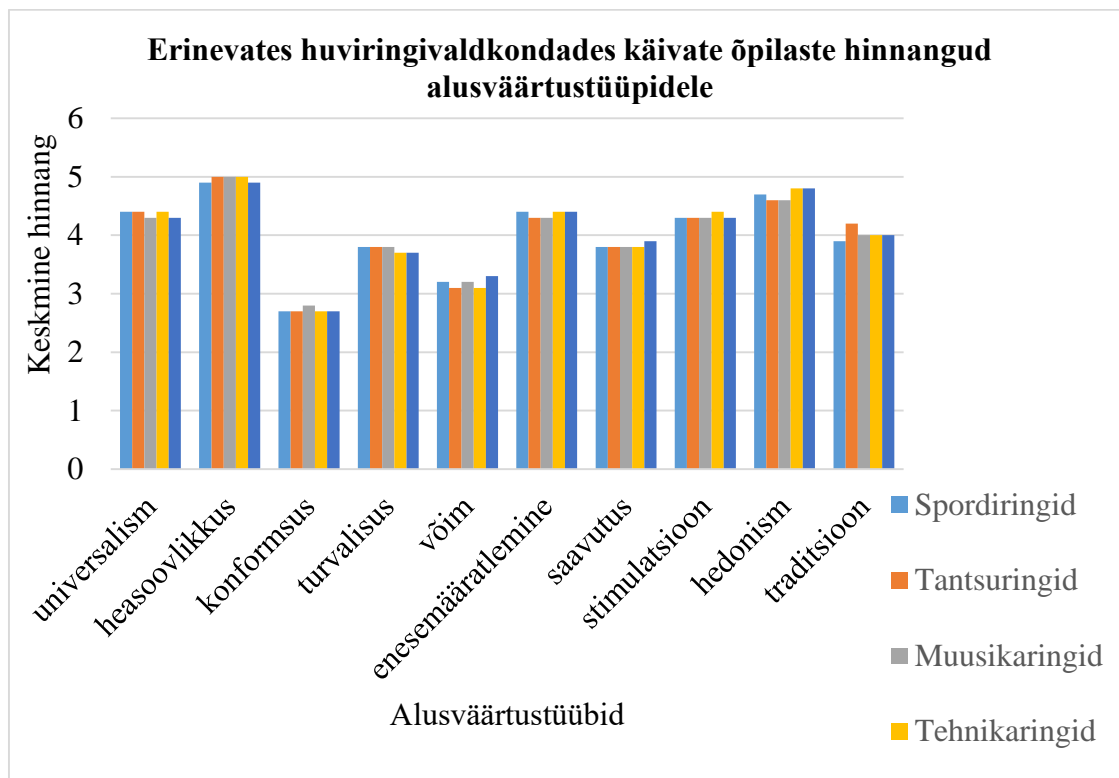
Alusväärtuse tüüp	Huviringides osalevad õpilased		Huviringides mitteosalevad õpilased	
	Keskmine hinne	Standard-hälve	Keskmine hinne	Standard-hälve
universalism	4,4	1,3	4,3	1,3
heasoovlikkus	4,9	1,0	4,8	1,1
konformsus	2,7	1,4	2,7	1,4
turvalisus	3,7	1,2	3,7	1,2
võim	3,2	1,3	3,2	1,3
enesemääratlemine	4,5	1,2	4,4	1,1
saavutus	3,9	1,4	3,9	1,4
stimulatsioon	4,3	1,0	4,3	1,0
hedonism	4,7	1,2	4,7	1,2
traditsioon	3,9	1,5	4,0	1,5

Standardhälbe suhteliselt madalate tulemuste põhjal saab järeldada, et õpilased on vastanud üsna sarnaselt. Tabelist selgub, et õpilased hindavad alusväärtustüüpe sarnaselt, olenemata sellest, kas osaletakse või ei osaleta huvitegevuses. Kõige kõrgemat hinnatakse heasoovlikkust – huviringides osalevad õpilased keskmise hindegaga 4,9 ja huviringides mitteosalevad õpilased keskmisega 4,8. Olulisuselt järgmine väärtustüüp on hedonism – nii huviringides osalevad kui ka mitteosalevad õpilased hindasid hedonismi keskmisega 4,7. Olulisuselt kolmandal kohal olev väärtustüüp oli nii huviringides osalevate kui mitteosalevate õpilaste puhul enesemääratlemine. Vastavalt keskmisega 4,5 hindasid enesemääratlemist huviringides osalevad õpilased ja keskmisega 4,4 huviringides mitteosalevad õpilased.

Kõige madalamalt on õpilased hinnanud konformsust ja võimu – nii huviringides osalevate kui mitteosalevate õpilaste keskmine hinne konformsusele on 2,7 ja võimule 3,2.

Järgnevalt on antud ülevaade erinevates huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangutest alusväärtustüüpidele. Huviringi valdkonnad on jaotatud teemade järgi (spordi-, tantsu-, muusika-, tehnika ning kunsti- ja näiteringid). Võtsin arvesse ka nende õpilaste tulemused, kes hetkel ei osale huviringi töös, kuid vastasid, et sooviksid osaleda mingis kindlas huviringi valdkonnas.

Arvatavasti omavad need õpilased sarnaseid väärtuseid õpilastega, kes käivad sama valdkonna ringides. Tulemused on kantud joonisele 4.

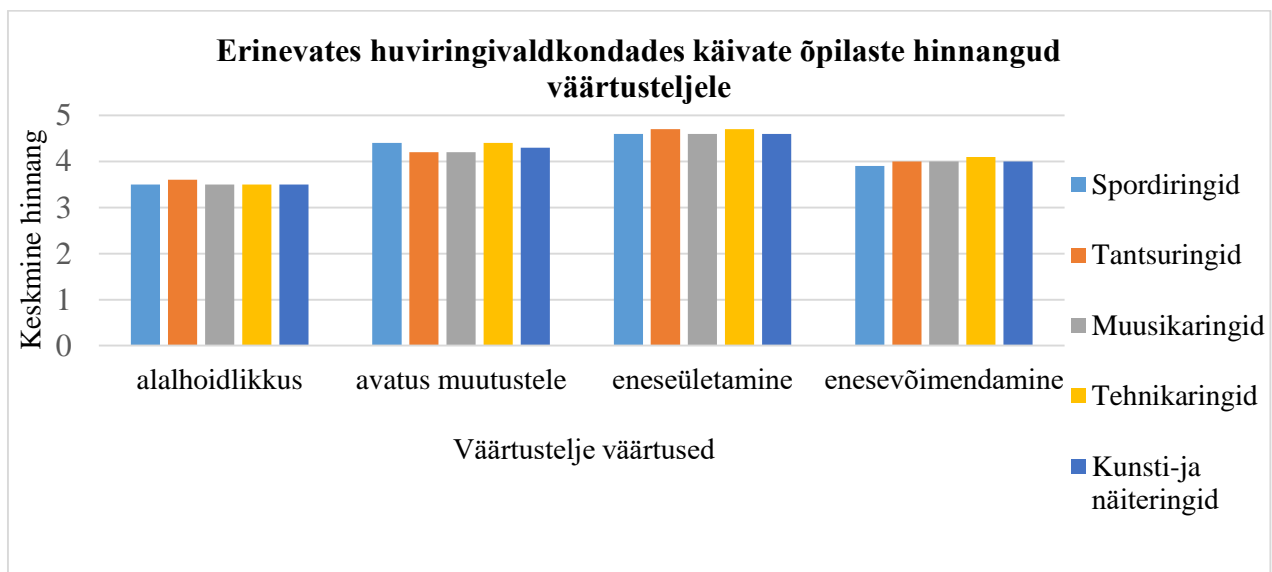

Joonis 4. Erinevates huviringivaldkondades käivate õpilaste hinnangud väärtustele

Selgub, et erinevate valdkondade huviringides käivad õpilased hindavad suhteliselt sarnaselt alusväärtustüüpe. Kõige olulisemaks peetakse heasoovlikkust, mille keskmiseks hindeks on 4,9 ja hedonismi (4,7). Kõige madalamalt on hinnatud konformsust (2,7) ja võimu (3,2). Sellest võib järeldada, et õpilaste hinnangud väärtustele ei sõltu sellest, millistes huviringides käiakse – pigem hindavad selles vanuses õpilased väärtuseid sarnaselt.

2.3.3. Erinevates huviringides ja huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele

Alusväärtustüübid jagunevad omakorda Schwartz'i bipolaarsele teljele, millel on kaks poolust – alalhoidlikkus vs avatus muutustele ja eneseületamine vs enesevõimendamine. Järgnevalt on antud ülevaade, kuidas on erinevate valdkondade huviringides käivad õpilased hinnanud väärtusi teljel asuvate väärtuste lõikes (vt. *joonis 5*).

Joonis 5. Erinevates huviringi valdkondades käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele

Selgub, et erinevates huviringi valdkondades käivad õpilased on kõige kõrgemalt hinnanud eneseületamise teljel asuvaid väärtusi – vastavalt keskmisega 4,6 hindasid eneseületamist spordi-, muusika- ja kunstiringide õpilased. Keskmisega 4,7 hindasid eneseületamise teljele asuvaid väärtusi tantsu- ja tehnikaringide õpilased. Väärtustelje neljast väärtusest kõige madalamalt hindasid erinevate huviringi valdkondade õpilased alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi – vastavalt keskmisega 3,5 hindasid alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi spordi-, tehnika-, muusika- ja kunstiringide õpilased. Keskmisega 3,6 hindasid alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi tantsuringides osalevad õpilased.

2.3.4. Huviringi valdkonnad lähtuvalt Schwartzi väärtuste teljest

Järgnevas analüüsiks on jaotatud huviringid oma tegevuse iseloomu alusel rühmadesse, mis lähtuvad Schwartz'i bipolaarsest teljest. Tegemist on selle töö seisukohalt uudse süsteemiga. Huviringid on ära jaotatud selle alusel, milliseid väärtusi need huviringid oletuslikult kõige rohkem kannavad. Antud huviringide jaotus bipolaarsele teljele ei pruugi olla rakendatav kõikides sarnastes uurimustes, kuid on antud kontekstis autori arvates õigustatud, kuna tunnen uurimistöös uuritud huviringide sisu, korralduse ja toimimise põhimõtteid.

Esimeseks grupiks koondusid õpilased, kes käivad esinemist või võistlemist eeldavates ringides, mis oletuslikult kannavad enesevõimendamise teljele kuuluvaid väärtusi (nt võimekus, edukus, mõnus ajaviitmine). Sellised ringid on käesolevas uuringus kergejõustik; jalg-, korv- ja võrkpall; tennis; purjetamine; ratsutamine, tantsuringid ja muusikakool. Enesevõimendamise telje vastas asub eneseületamine. Teiseks grupiks koondusid õpilased, kes käivad väga erinevate valdkondade huviringides ning kes võivad oletuslikult hinnata kõrgelt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi (nt sallivus, võrdsus, ustavus). Need on õpilased, kes osalevad korraga näiteks spordi- ja kunstiringides.

Järgmised kaks bipolaarselt teljel asuvat väärtuste tüüpi on avatus muutustele ja alalhoidlikkus. Kolmandaks grupiks koondusid õpilased, kes tegelevad kunstilist loovust arendavate huviringidega, mis oletuslikult kannavad avatud muutustele teljele kuuluvaid väärtusi (nt tegutsemisvabadus, põnev elu). Sellised huviringid võivad olla näiteks maalimisring, saviring ja kunstiring. Ning neljandaks grupiks koondusid õpilased, kes käivad kindlaid reegleid ja hindamissüsteeme eeldavates huviringides, mis oletuslikult kannavad alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi (nt reeglite järgimine, traditsioonid). Sellised ringid võivad olla erinevad laulukoorid.

Järgnevalt annan ülevaate eelpool kirjeldatud huviringides käivate õpilaste hinnangutest bipolaarsel väärtusteljel paiknevatele väärtustele. Kuna väärtustelg koosneb erinevatest alusväärtustüüpidest (nt alalhoidlikkus koosneb 5-st alusväärtustüübist), siis arvutasin iga õpilase puhul keskmise hinnangu kogu väärtusteljele. Võtan arvesse ka nende õpilaste tulemused, kes hetkel huviringis ei käi, kuid vastasid, et sooviks selles konkreetses valdkonnas käia.

Eraldi on esitatud ka huviringides mittekäivate õpilaste tulemused. Huviringides mittekäivateks õpilasteks lugesin õpilased, kes ei osalenud uurimuse läbiviimise hetkel üheski huviringis ning kes vastasid, et ei soovi ka tulevikus huviringidest osa võtta.

Järgnevalt on esitatud esinemist või võistlemist eeldavates huviringides käivate õpilaste ehk oletuslikult enesevõimendamise teljele paigutuvates huviringides käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele. Iga hinnangu puhul (hinnangud 1-6 pallini) on esitatud õpilaste arv, kes hindas antud väärtustelge keskmiselt selle hindegaga (vt. tabel 6).

Tabel 6. Esinemist või võistlemist eeldavates ringides käivad õpilased ehk oletuslikult enesevõimendamise teljele paigutuvates ringides käivad õpilased

Väärtuste telg	Vastanute arv						Õpilaste arv kokku
alalhoidlikkus	0	3	13	5	14	0	35
avatus muutustele	0	0	2	11	20	3	35
eneseületamine	0	1	2	12	17	3	35
enesevõimendamine	0	0	10	14	11	0	35
	1	2	3	4	5	6	
	Hinnangud						

Selgub, et maksimumväärtusega on hinnatud avatud muutuste telge ja eneseületamise telge – 3 antud valdkonna huviringides käivat õpilast hindas avatud muutuste telge maksimumväärtusega ja 3 õpilast hindas eneseületamise telge maksimumväärtusega. Selgub, et ükski enesevõimendamise teljele kuuluvatest huviringide õpilastest ei ole hinnanud enesevõimendamist maksimumväärtusega.

Järgnevalt on välja toodud väga erinevates huviringi valdkondades käivate õpilaste ehk oletuslikult eneseületamise teljele paigutuvates huviringides käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele (vt. tabel 7).

Tabel 7. Väga erinevates huviringi valdkondades käivad õpilased ehk oletuslikult eneseületamise teljele paigutuvates huviringides käivad õpilased

Väärtuste telg	Vastanute arv						Õpilaste arv kokku
alalhoidlikkus	0	1	2	5	7	0	15
avatus muutustele	0	0	2	3	10	0	15
eneseületamine	0	0	0	4	10	1	15
enesevõimendamine	0	0	5	7	3	0	15
	1	2	3	4	5	6	
	Hinnangud						

Selgub, et oletuslikult eneseületamise teljele paigutuvates huviringides käivatest õpilastest on 1 õpilane eneseületamise telge maksimumväärtusega hinnanud. Teisi telgesid ei ole maksimumväärtusega hinnatud.

Järgnevalt on esitatud kunstilist loovust arendavates huviringides ehk oletuslikult avatud muutustele teljele kuuluvates huviringides käivate õpilaste hinnangud väärtusteljele (vt. tabel 8).

Tabel 8. Kunstilist loovust arendavates huviringides ehk oletuslikult avatud muutustele teljele paigutuvates huviringides käivad õpilased

Väärtuste telg	Vastanute arv						Õpilaste arv kokku
alalhoidlikkus	1	2	3	4	4	0	14
avatus muutustele	0	0	1	3	7	3	14
eneseületamine	0	0	1	4	7	2	14
enesevõimendamine	0	0	5	3	6	0	14
	1	2	3	4	5	6	
	Hinnangud						

Selgub, et oletuslikult avatud muutustele teljele kuuluvates huviringides käivad õpilased on maksimumväärtust kõige rohkem omistanud ootuspäraselt avatud muutuste teljele. Nimelt 3 antud huviringi valdkonna õpilast hindas avatud muutustele telge maksimumväärtusega. 2 õpilast hindas eneseületamist samuti maksimumväärtusega.

Järgnevalt on antud ülevaade kindlaid reegleid või hindamissüsteeme nõudvates ringides ehk oletuslikult alalhoidlikkuse teljele paigutuvates ringides käivate õpilaste hinnangutest väärtusteljele (vt. tabel 9).

Tabel 9. Kindlaid reegleid või hindamissüsteeme nõudvates ringides ehk oletuslikult alalhoidlikkuse teljele paigutuvates huviringides käivad õpilased

Väärtuste telg	Vastanute arv						Õpilaste arv kokku
alalhoidlikkus	0	1	8	1	5	0	15
avatus muutustele	0	0	1	5	8	1	15
eneseületamine	0	0	1	4	8	2	15
enesevõimendamine	0	0	4	8	3	0	15
	1	2	3	4	5	6	
	Hinnangud						

Alalhoidlikkuse teljele oletuslikult paigutuvates huviringides käivad õpilased ei ole sedapuhku alalhoidlikkust maksimumiga hinnanud. Hoopis eneseületamine on saanud kõige enam maksimumväärtusega ära märkimist – 3 antud valdkonna huviringides käivat õpilast hindas eneseületamise telge maksimumväärtusega. Ka avatud muutustele telg sai 2 õpilase poolt maksimumhinnangu.

Järgnevas tabelis on esitatud huviringides mitteosalevate õpilaste hinnangud väärtuste teljele (vt. tabel 10).

Tabel 10. Huviringide mitteosalevad õpilased

Väärtuste telg	Vastanute arv						Õpilaste arv kokku
alalhoidlikkus	0	4	10	8	0	0	22
avatus muutustele	0	0	2	9	11	0	22
eneseületamine	0	1	3	13	5	0	22
enesevõimendamine	0	0	8	10	4	0	22
	1	2	3	4	5	6	
	Hinnangud						

Antud tulemuste põhjal selgub, et huviringides mitteosalevad õpilased ei ole maksimumväärtusega ühtegi väärtusteljel olevat põhiväärtust hinnanud. Maksimumist ühe hinnangu võrra madalamalt

on hinnatud avatud muutustele telge – nimelt 11 huviringides mitteosalevat õpilast on avatud muutustele telge hinnanud 5 palliga (*sarnaneb suurel määral*).

Et välja selgitada, kui tugev on tegelikult seos väärtuste teljele antavate hinnangute ja huvitegevuse valikute vahel, arvutan välja Cramer V seosekordaja. Crameri V väärtus on alati 0 ja 1 vahel. Täielikult sõltumatute tunnuste korral on selle väärtus 0, täielikult sõltuvate tunnuste korral 1. Analoogiliselt korrelatsioonile vastab tugevamale seosele suurem seosekordaja väärtus. Üldiselt loetakse seost tugevaks, kui seosekordaja väärtus on $V > 0.7$, keskmiseks, kui $0.7 > V > 0.4$ ning nõrgaks kui $V < 0.4$. (Tooding 2007). Järgnevas tabelis on näha seosekordajad erinevate huviringide valdkondade valikute ja väärtusteljele antavate hinnangute vahel (vt. *tabel 11*).

Tabel 11. Seosekordajad huviringide väärtusteljega seotud valdkondade valikute ja väärtusteljel paiknevatele väärtustele antavate hinnangute vahel

Huviringide grupid		Seosekordaja väärtuste telgede lõikes			
	Väärtuste telg	alal-hoidlikkus	avatus muutustele	enese-ületamine	enese-võimendamine
	enesevõimendamise teljele oletuslikult kuuluvad ringid	0,439	0,561	0,489	0,458
	eneseületamise teljele oletuslikult kuuluvad ringid	0,433	0,634	0,651	0,491
	avatud muutustele teljele oletuslikult kuuluvad ringid	0,285	0,485	0,482	0,470
	alalhoidlikkuse teljele oletuslikult kuuluvad ringid	0,494	0,509	0,517	0,513

Selgub, et ei ühegi väärtusteljel oleva väärtuse ja huvitegevuse valiku vahel pole tugevat seost, sest iga tüübi puhul on $V < 0.7$. Pea kõigi väärtuse teljel hinnatud väärtuste ja huviringivaldkondade valikute vahel on keskmise tugevusega seos. Vaid avatud muutustele kuuluvate huviringide valikute ja alalhoidlikkuse vahel on nõrk seos, mis on ka ootuspärane, sest alalhoidlikkus ja avatus muutustele asuvad bipolaarsel teljel vastastikku.

Järgnevalt on esitatud seosekordajad huviringides mitteosalevate õpilaste väärtusteljele antavate hinnangute vahel (vt. tabel 12).

Tabel 12. Seosekordajad huviringides mitteosalevate õpilaste väärtustele antavate hinnangute vahel

	Seosekordaja väärtuste telgede lõikes			
huviringides mitteosalevad õpilased	0,504	0,562	0,557	0,504
Väärtuste telg	alalhoidlikkus	avatus muutustele	eneseületamine	enesevõimendamine

Selgub, et ka huviringides mitteosalemise valiku ja väärtustelje väärtustele antavate hinnangute vahel on keskmine seos, sest antud juhul $0.7 > V > 0.4$. Kui võrrelda seosekordajaid omavahel, siis antud juhul on kõige tugevam seos avatud muutuste telje ja huviringides mitteosalemise valiku vahel ($V = 0,562$).

2.4. Analüüs ja arutelu

Uurimistööst selgus, et võrreldes 2015. aastaga on minu poolt uuritud koolis huvitegevuses osalevate õpilaste hulk vähenenud. Olles ise tuttav antud piirkonna huvitegevuse võimalustega, siis tean, et paljud õpilased, eriti just poisid, harrastavad koolivälisel ajal sporti, kuid ei käi huviringides. Viimaste aastate jooksul on läinud just põhikooli lõpuklasside ja gümnaasiumi õpilaste seas populaarseks jõusaalis käimine. Teatavasti aga jõusaalis individuaalne treenimine ei käi huvitegevuse alla. Seega ei pruugi huvitegevuses käivate õpilaste vähenemine protsent tähendada seda, et õpilased ei tegele tunnivälisel ajal ennast arendavate tegevustega, vaid see võib viidata sellele, et õpilastele meeldib iseseisvalt tegeleda endale meeldivate asjadega.

Lisaks võib olla huviringides osalemise vähenemise põhjuseks see, et õpilaste õppemaht on suurenenud. Gümnaasiumis on koduseid töid rohkem võrreldes põhikooli ajaga ning seetõttu võib jääda huviringides käimiseks aega vähem. Samuti võivad aasta jooksul mõne õpilase puhul

muutuda huvid. Osalemine huviringides on ühelt poolt püsiv nähtus, kuid võib ka olla pidevalt muutuv nähtus. On õpilasi, kes käivad järjepidevalt samas huviringis ning on ka neid, kes vahetavad huvialasid tihti. See sõltub erinevatest teguritest, mida antud uurimistöös raames käsitleti lähemalt peatükis 1.7.

Uurimistööst selgus, et erinevates huviringides ja huviringide valdkondades käivad õpilased on üksikväärtuseid üsna sarnaselt hinnanud. Üksikväärtustest hinnati kõige kõrgemalt nautlemist ja ustavust, järgnesid põnev elu, hoolivus ja sallivus. Nautlemise kõrge hinnang viitab sellele, et õpilaste jaoks on oluline tegeleda endale meeldiva huvialaga. Ustavuse, hoolimise ja sallivuse kõrge hindamine võivad viidata sellele, et õpilaste jaoks on oluline järjepidevalt osaleda huviringides, sest ei taheta teisi alt vedada. Kõige madalamalt hindasid enamik õpilasi alalhoidlikkust, tagasihoidlikkust ja domineerimist, järgnesid reeglite järgimine ja jõukus. Sellest võib järeldada, et õpilased soovivad olla iseseisvad ning nende jaoks ei ole oluline üleolek teistest.

Alusväärtustüüpidest hindavad nii huviringides osalevad kui ka huviringides mitteosalevad õpilased kõige kõrgemalt heasoovlikkust, mis on ootuspärane, sest üksikväärtustest kõige kõrgemalt hinnatud ustavus kuulub just heasoovlikkuse väärtustüübi alla. Järelikult on õpilaste jaoks oluline olla ustav sõpradele ja teistele inimestele head teha. Huviringides käivate õpilaste puhul võib heasoovlikkuse kõrge hindamine viidata motivatsioonile käia järjepidevalt huviringides, et mitte alt vedata sõpru ja juhendajat, kes on arvestanud tema kohalolekuga.

Olulisuselt järgmine alusväärtustüüp oli hedonism, mis ühes osas koosneb eelpool mainitud kõrgelt hinnatud nautlemisest. Hedonismi kõrge hindamine viitab sellele, et õpilaste jaoks on oluline elu nautimine ja mõnus ajaviide. Huviringides käivate õpilaste puhul võibki huviring olla noore jaoks mõnusaks ajaviiteks, kus ta end hästi tunneb. Huviringides mitteosalevate õpilaste puhul võib hedonismi kõrget hindamist tõlgendada kui elu nautimist ilma kohustuseta kuskil huviringis osaleda.

Olulisuselt kolmas alusväärtustüüp oli nii huviringides osalevate kui huviringides mitteosalevate õpilaste puhul enesemääratlemine. Enesemääratlemise kõrge hindamine viitab sellele, et noor tahab olla iseseisev ning teha oma otsuseid ise. Sellele leiab kinnitust ka minu eelmise aasta seminaritööst, kus selgus, et õpilaste huvitegevuse valikuid mõjutab nende arvates kõige enam endi huvi ja tahe tegutseda endale meeldiva huvialaga. Seminaritööst selgus samuti, et õpilaste jaoks ei oma olulist tähtsust lapsevanemate ja õpetajate käsk või soovitus tegeleda mingi kindla huvitegevusega (Ojasalu 2015). See viitabki sellele, et õpilased tahavad olla oma otsustes vabad

ehk siis soovi korral osaleda endale meeldivas huviringis ning need õpilased, kes ei osale huviringides, ei lase end mõjutada ka teiste arvamusest.

Kõige madalamalt on õpilased hinnanud konformsust ja võimu. Üksikväärtuste puhul hinnati kõige madalamalt alalhoidlikkust, mis kuulub just konformsuse väärtustüübi alla. Konformsuse madal hindamine viitab sellele, et õpilaste jaoks ei ole niivõrd oluline alati juhendada sellest, mis on ühiskonna poolt heaks kiidetud – pigem on neil julgus oma arvamust avaldada ning käituda vastavalt oma soovile. Võimule omistatud madala hinnangu järgi võib järeldada, et õpilaste jaoks ei ole niivõrd oluline rahaline rikkus ja teiste üle domineerimine. Pigem väärtustatakse rohkem inimsuhteid kui isiklikku edukust.

Uuringust selgus, et erinevate väärtustelgede lõikes hindavad huviringides käivad õpilased keskmiselt kõige kõrgemalt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi ehk universalismi ja heasoovlikkust. Järelikult ühtivad väärtustelgedele antud kõrged hinnangud osaliselt ka alusväärtustüüpidele antud hinnangute tulemustega, sest alusväärtustüüpidest oli just heasoovlikkus õpilaste poolt kõige kõrgemalt hinnatud. Kõige madalamalt hindasid huviringides käivad õpilased alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi. See tulemus ühtib osaliselt ka alusväärtustüüpide ja üksikväärtuste madalate hinnangutega, sest alusväärtustüüpidest hinnati kõige madalamalt konformsust, mis kuulub alalhoidlikkuse teljele ning üksikväärtustest hinnati madalalt reeglite järgimist, mis omakorda kuulub konformsuse alusväärtustüübi alla.

Uurimusest selgus, et erinevate Schwartz'i väärtusteljele jaotatud huviringi valdkondade valikute ja väärtusteljele omistatud hinnangute vahel on olemas keskmise tugevusega seos.

Uuringust selgus, et enesevõimendamise teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja erinevatele väärtusteljel olevatele väärtustele antud hinnangute vahel on keskmine seos. Võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega, on kõige tugevam seos enesevõimendamise teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja avatud muutustele teljele kuuluvate väärtuste hinnangute vahel. Seega antud uuringu põhjal võib järeldada, et õpilased, kes käivad eneseületamise teljele oletuslikult kuuluvates ringides, hindavad kõige kõrgemalt avatud muutustele teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest tegutsemisvabadust, põnevat elu, mõttevabadust ja nautlemist. Kõige madalamalt hinnatakse alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks reeglite- ja traditsioonide järgimist ning turvalisust.

Selgus, et eneseületamise teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja erinevatele väärtusteljel olevatele väärtustele antud hinnangute vahel on samuti keskmine seos. Võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega, on kõige tugevam seos eneseületamise teljele oletuslikult

kuuluvate ringide valikute ja eneseületamise teljele kuuluvate väärtuste hinnangute vahel. Järelikult hindavad oletuslikult eneseületamise teljele kuuluvates ringides käivad õpilased kõige kõrgemalt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest ustavust, tagasihoidlikkust ja võrdsust. Kõige madalamalt hinnatakse alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks reeglite järgimist ja turvalisust.

Uuring näitas, et avatud muutustele teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja erinevatele väärtusteljel olevatele väärtustele antud hinnangute vahel on enamjaolt keskmine seos. Vaid avatud muutustele teljele kuuluvate ringide valikute ja alalhoidlikkuse teljele kuuluvatele väärtustele antud hinnangute vahel on nõrk seos, mis on ootuspärane, sest alalhoidlikkus ja avatud muutustele telg on bipolaarsed. Kõige madalamalt hinnatakse järelikult alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi, mis koosnevad üksikväärtustest nagu reeglite järgimine ja isiklik ning ühiskondlik turvalisus. Võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega, on kõige tugevam seos avatud muutustele teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja avatud muutustele teljele kuuluvate väärtuste hinnangute vahel. Järelikult hindavad avatud muutustele teljele kuuluvates ringides käivad õpilased kõrgelt avatud muutustele teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks tegutsemisvabadust, mõttevabadust ja põnevat elu.

Alalhoidlikkuse teljele oletuslikult kuuluvate ringide valikute ja erinevatele väärtusteljel olevatele väärtustele antud hinnangute vahel oli keskmine seos. Võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega, on kõige tugevam seos alalhoidlikkuse teljele kuuluvate ringide valikute ja eneseületamise teljele kuuluvatele väärtustele antud hinnangute vahel. Järelikult hindavad alalhoidlikkuse teljele kuuluvates ringides käivad õpilased kõige kõrgemalt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks ustavust, tagasihoidlikkust ja sallivust. Kõige madalamalt hinnati alalhoidlikkuse teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks reeglite järgimist ja isiklikku ning ühiskondlikku turvalisust. Järelikult ei ole siiski alalhoidlikkuse teljele kuuluvate ringide valikute ja alalhoidlikkuse telje väärtuste vahel positiivset seost. Ühest küljest võib olla see tingitud sellest, et minu poolt oletuslikult seatud ringide jaotus Schwartz'i bipolaarsele teljele ei ole antud juhul paikapidav.

Huviringides mitteosalemise valiku ja erinevatele väärtusteljel olevatele väärtustele antud hinnangute vahel oli samuti keskmine seos. Võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega, oli kõige tugevam seos huviringides mitteosalemise valiku ja avatud muutustele teljele antavate hinnangute vahel. Järelikult hindavad huviringides mitteosalevad õpilased kõrgelt avatud muutustele teljele kuuluvaid väärtusi ehk üksikväärtustest näiteks nautlemist, mõnusat ajaviitmist

ja tegutsemisvabadust. Antud juhul tundub see loogiline, sest ilma huviringikohustuseta on õpilasel võimalik oma vaba aega veeta endale meeldivaga, ilma, et tal oleks kindlaid kohustusi.

Uuring on teostatud väikese sihtgrupi peal, kes elavad suhteliselt sarnases keskkonnas ning ühesugustes tingimustes. See võib põhjustada väärtuste suhteliselt sarnase hindamise. Olulisi järeldusi nende tulemuste põhjal oleks liialt ennatlik teha, kuid antud uurimisprobleem vääriks sisukamat uurimist ja edasi arendamist.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli leida, kas ja milles võib täheldada õpilaste väärtuste ja huvitegevuse valikute vahelist seost.

Uurimise alla võtsin ühe Eesti gümnaasiumi 9. ja 10. klasside õpilased. Uuringus kasutati Schwartz'i väärtuste uurimise metoodikat ja sellest tulenevalt uuriti seoseid nii üksikväärtuste, alusväärtustüüpide kui ka väärtustelgedel paiknevate väärtuste lõikes.

Uurimistöö eesmärgist lähtuvalt püstitati töös järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid väärtusi peavad õpilased oluliseks?
2. Millistes huviringides õpilased osalevad ja/või tahaksid osaleda?
3. Kuidas haakuvad õpilaste poolt hinnatud üksikväärtused valitud huviringidega?
4. Kuivõrd võib täheldada seost, et erinevaid väärtusi kõrgelt hinnanud õpilased valivad huviringe, mis kannavad ligilähedaselt samasuguseid väärtusi?

Minu esimene uurimisküsimus uuris õpilaste poolt oluliseks peetud väärtusi. Uurimusest selgus, et õpilaste poolt kõige kõrgemalt hinnatud üksikväärtusteks on ustavus ja nautlemine, järgnesid põnev elu, hoolivus ja sallivus. Kõige tagasihoidlikumalt hinnati üksikväärtustest alalhoidlikkust, tagasihoidlikkust ja domineerimist. Alusväärtuste tüüpidest hindasid erinevates huviringi valdkondades käivad õpilased kõige kõrgemalt heasoovlikkust ja hedonismi, mis ühtib ka kõige kõrgemalt hinnatud üksikväärtustega, sest ustavus kuulub heasoovlikkuse väärtustüübi alla ning nautlemine hedonismi väärtustüübi alla. Väärtuseteljel asuvast neljast väärtusest hinnati kõige kõrgemalt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi. Eneseületamise teljele kuulub ka alusväärtustüüpidest heasoovlikkus, mida õpilased olid kõrgelt hinnanud.

Minu teine uurimisküsimus uuris, millistes huviringides õpilased osalevad või tahaksid osaleda. Selgus, et õpilased osalevad kõige enam erinevates spordiringides, lisaks osaletakse tantsu-, muusika-, tehnika- ja kunstiringides. Praegu mittepakutavatest huviringidest tunnevad õpilased

kõige enam puudust erinevatest tantsuringidest. Lisaks avaldasid õpilased soovi mehhaanika-, fotograafia-, multimeediaringi ning vehklemise- ja poksitreeningute järgi.

Minu kolmas uurimisküsimus uuris, kuidas haakuvad õpilaste poolt hinnatud üksikväärtused nende valitud huviringidega. Selgus, et õpilased hindavad üksikväärtusi suhteliselt sarnaselt, olenemata sellest, millistes huviringi valdkondades osaletakse. Uurimusest ei joonistunud välja suuri erinevusi üksikväärtuste hindamisel.

Minu neljas uurimisküsimus uuris seda, kuivõrd võib täheldada seost, et erinevaid väärtusi kõrgelt hinnanud õpilased valivad huviringe, mis kannavad ligilähedaselt samasuguseid väärtusi ehk paiknevad ühel ja samal väärtusteljel. Uurimusest selgus, et erinevate huviringi valdkondade valikute ja väärtusteljele omistatud hinnangute vahel on olemas keskmise tugevusega seos. Uurimusest ei joonistunud välja kindlat joont, mis näitaks, et oletuslikult erinevaid väärtusi kandvates huviringides käivad õpilased hindaksid väärtusi, mis asuvad samal teljel. Pigem kujunes välja tendents, mille alusel oli kõige tugevam seos eneseületamise telje ja erinevate huviringide valikute vahel.

Minu esimene hüpotees, mille kohaselt erinevaid väärtusi kõrgelt hinnanud õpilased käivad huviringides, mis oletuslikult kannavad sarnaseid väärtuseid, leidis osaliselt kinnitust. Selgus, et oletuslikult eneseületamise teljele kuuluvates ringides käivad õpilased hindasid võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega kõige kõrgemalt eneseületamise teljele kuuluvaid väärtusi. Oletuslikult avatud muutuste teljele kuuluvates ringides käivad õpilased hindasid võrreldes teiste väärtusteljel olevate väärtustega kõige kõrgemalt avatud muutuse teljele kuuluvaid väärtusi.

Minu teine hüpotees, mis väitis, et üksikväärtuse ja huviringi valiku vahel ei ole märgatavat seost, leidis kinnitust. Selgus, et erinevates huviringides käivad õpilased hindavad väärtusi suhteliselt sarnaselt ning tugevat väljakujunenud seost üksikväärtuse ja huviringi valiku vahel pole.

Antud uuring sai teostatud väikese sihtgrupiga ning saadud tulemused ei pruugi olla ülekantavad kõikidele sarnastele sihtgruppidele. Tulevikus tasuks antud teemat sügavamalt uurida ning tähelepanu pöörata huviringide liigitusele, mis võimaldaks huviringe paremini jagada Schwartz'i bipolaarsele teljele.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aimre, I. 2001. Sotsioloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia Kirjastus.

Bilsky, W. & Schwartz, S. H. 1994. Values and personality. – *European Journal of Personality*, Vol 8, pp. 163-181.

Cieciuch, J. Davidov, E. & Schwartz, S. H. 2015. Values, Social Psychology of. – Rmt: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, vol 25, pp. 41-46.

Dridea, C. Free time – the major factor of influence for leisure. - *Romanian Economic and Business Review* , Vol 5, pp. 208.

Eaton, S. E. 2010. Formal, non-formal and informal learning: The case of literacy, essential skills and language learning in Canada. http://www.infed.org/archives/e-texts/eaton_literacy_languages_and_types_of_learning.pdf (22.05.2016).

Fawcett, L. M. 2007. School's Out: Adolescent 'Leisure Time' Activities, Influences and Consequences. [Dokoritöö]. Edith Cowan University. Perth. <http://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1031&context=theses> (22.05.2016).

Harro-Loit, H. 2011. Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas? Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Hechter, M. 1993. Values Research in the Social and Behavioral Sciences. – Rmt: The Origin of Values, pp. 1-28.

Heinla, E. 2001. Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud. Tallinn : Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus, lk 90-109.

Huvialaharidus ja huvitegevus – rakenduslik kompleksuuring. 2005. Maaelu arengu instituut.

Huvihariduse olukorra ülevaade EHIS-e andmete põhjal 2008/2009 õppeaastal. 2009. Haridus- ja teadusministeerium.

Huvikooli seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/111072013010> (22.05.2016).

- Kalmus, V., Vihalemm, T.** 2004. Eesti Elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. – Rmt: Eesti siirdekultuuri väärtused. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 31-40.
- Krull, E.** 2000. Sotsiaalne keskkond arengufaktorina. – Rmt: Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 146-154.
- Laes, T-L.** 2012. Vaeste perede laste ja noorte huvihariduses osalemine. – Eesti piirkondlik areng, lk 84-86.
- Leimann, G.** 2011. Õpilaste toimetulekumustrid erinevates tunnivälistes tegevustes. [Lõputöö]. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.
- Lilleoja, L.** 2010. Eesti klassikaline alusväärtusstruktuur Euroopa sotsiaaluuringu põhjal. [Magistritöö]. Tallinna Ülikool. Tallinn.
- Lilleoja, L.** 2012. Sünnikohortide alusväärtused ja nende muutumine nullindate Eestis. – Rmt: Nullindate kultuur II. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 247-264.
- Niit, K-K.** 2002. Eesti tudengite väärtused 1990.aastatel. Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 42- 59.
- Noorsootöö seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694> (22.05.2016).
- Noorsootöö strateegia 2006-2013. 2006. <http://www.entk.ee/sites/default/files/noorsoot%C3%B6%C3%B6%20strateegia%202006-2013.pdf> (22.05.2016).
- Ojasalu, M-L.** 2015. 8.-9. klasside õpilaste arvamused nende huvitegevuse valikuid kõige enam mõjutavatest teguritest Kärkla Ühisgümnaasiumi näitel. [Seminaritöö]. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.
- Pajupuu, H.** 2001. Kuidas kohaneda võõras kultuuris. Tallinn: TEA kirjastus, lk 30-88.
- Pöld, P.** 1993. Üldine kasvatusõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli trükikoda.
- Rokeach, M.** 1973. The nature of humane values. New York: The Free Press.
- Rämmer, A.** 2005. Soolisi ja rahvuslikke erinevusi kahe kümnendi Eesti koolilõpetajate tööväärtustes. – Rmt: Põlvkonnad muutumas ajas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Rämmer, A. 2009. Eesti koolinoorte väärtused. – Rmt: Väärtused ja väärtuskasvatus: valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis. Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus, lk 83-117.

Rämmer, A. 2011. Noorte motivatsioon noorsootöös osalemiseks ja nende hoiakud noorsootöö suhtes. - Rmt: Noorteseire aastaraamat nr 3. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, lk 55-57.

Rõõs, H. 2011. Nõo Reaalgümnaasiumi õpilaste väärtused 2011. aasta kevadel. [Bakalaureusetöö]. Tartu Ülikool. Tartu.

Schihalejev, O. 2011. Väärtuskasvatus õpetajakoolituses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Schwartz, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. <http://kodu.ut.ee/~cect/teoreetiline%20seminar%2023.04.2013/Schwartz%201992.pdf> (22.05.2016).

Schwartz, S. H. 2003. A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. ESS Questionnaire Development Report. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf (22.05.2016).

Schwartz, S. H. 2012. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. <http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc> (22.05.2016).

Sutrop, M. 2009. Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. – Rmt: Väärtused ja väärtuskasvatus: valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis. Tartu ülikooli eetikakeskus, lk 55-57.

Sutrop, M., Kraav, I. 2010. Koolinoorte väärtused ja väärtuskasvatus. Eesti Inimarengu aruanne 2009. Eesti koostöökogu, lk 122 – 127. <http://www.kogu.ee/public/eia2009/EIA2009redis.pdf> (22.05.2016.)

Tart, I. 2008. Alusväärtused Eestis - lõimumise ressurss? – Rmt: Eesti Euroopa võrdlustes. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 101-113.

Tart, I., Sõmer, M., Lilleoja, L. 2012. Alusväärtused Eestis teise laine perioodil. – Rmt: Nullindate kultuur II- põlvkondade pihtimused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 44-53.

Taru, M., Rämmer, A., Roosalu, T., Reiska, E. 2008. Tallinna õppurite haridus- ja tööväärtused. Eesti Noorsoo Instituut, lk 52-61.

Tooding, L.-M. 2007. Andmete analüüs ja tõlgendamine. Tartu: TÜ Kirjastus.

Vain, T. 2011. Väärtused eesti ja vene põhikooli õpilaste hinnangute alusel. [Magistritöö]. Tartu Ülikool. Tartu.

Vanemate suhtumine laste ja noorte huvialaharidusse. 2005. Faktum uuringukeskus.

Õunapuu, L. 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf (22.05.2016).

LISAD

Lisa 1. Õpilastele esitatud küsimustik

Sugu: P T
Klass: 9. klass 10. klass

II osa – väärtuste küsimustik

Alljärgnevalt on lühidalt kirjeldatud 21 inimest. Palun loe iga kirjeldust ning hinda 6-palli skaalal, kuivõrd see kirjeldatud inimene sarnaneb sinule.

1 - ei sarnane üldse, 2- sarnaneb väga vähesel määral, 3- sarnaneb vähe, 4- sarnaneb, 5- sarnaneb suurel määral ja 6 - täiesti minu moodi.

1. Uute ideede välja mõtlemine on tema jaoks väga tähtis. Talle meeldib teha asju just talle omasel moel.

1 2 3 4 5 6

2. Talle on tähtis rahaline rikkus ning kallite asjade omamine.

1 2 3 4 5 6

3. Ta arvab, et kõiki inimesi tuleb kohelda võrdselt. Arvab, et kõigil peavad elus võrdsed võimalused olema.

1 2 3 4 5 6

4. Talle on tähtis näidata oma võimeid. Talle meeldib, kui teised teda imetlevad.

1 2 3 4 5 6

5. Talle on tähtis elada turvalises keskkonnas. Ta väldib kõike, mis võib ohtu seda tema turvalisust.

1 2 3 4 5 6

6. Talle meeldivad üllatused ning ta otsib alati uusi väljakutseid. Ta arvab, et elus on tähtis võimalikult palju erinevaid asju teha.

1 2 3 4 5 6

7. Ta leiab, et inimesed peavad tegema seda, mida kästakse. Ta arvab, et on tähtis jälgida reegleid ka siis, kui keegi ei näe.

1 2 3 4 5 6

8. Talle on tähtis kuulata inimesi, kes on temast erinevad. Isegi kui ta nendega ei nõustu, tahab ta neist ikkagi aru saada.

1 2 3 4 5 6

9. Talle on tähtis elada oma elu tagasihoidlikult ja alandlikult. Ta püüab endale mitte tähelepanu tõmmata.

1 2 3 4 5 6

10. Talle meeldib tore elu. Ta ei keela endale midagi.

1 2 3 4 5 6

11. Talle on tähtis teha oma otsused ise. Talle meeldib olla vaba ja mitte sõltuda teistest

1 2 3 4 5 6

12. Talle on oluline aidata inimesi enda ümber. Ta hoolib nende heaolust.

1 2 3 4 5 6

13. Tema jaoks on tähtis edukas olla. Ta loodab, et inimesed tunnevad teda just tema saavutuste järgi.

1 2 3 4 5 6

14. Talle on tähtis, et valitsus kindlustaks tema turvalisuse. Talle meeldib tunda, et tema ja tema lähedased on turvalises kohas.

1 2 3 4 5 6

15. Ta otsib seiklusi ja talle meeldib riskida. Talle meeldib põnev elu.

1 2 3 4 5 6

16. Talle on tähtis käituda alati õigesti. Ta väldib kõiki tegevusi, mille puhul teised võiksid öelda, et see on vale.

1 2 3 4 5 6

17. Talle on tähtis, et teised teda austaksid. Ta tahab, et inimesed teeksid seda, mida tema ütleb.

1 2 3 4 5 6

18. Talle on tähtis olla ustav oma sõpradele. Ta pühendub lähedastele inimestele.

1 2 3 4 5 6

19. Ta hoolib väga keskkonnast. Ta usub, et kõik inimesed peaksid loodust hoidma.

1 2 3 4 5 6

20. Traditsioonid on talle tähtsad. Ta püüab alati oma perekonna traditsioone järgida.

1 2 3 4 5 6

21. Ta otsib võimalusi, et elu nautida. Talle on oluline teha asju, mis pakuvad talle naudingut.

1 2 3 4 5 6

III osa – Huviringides osalemine

Huvitegevuse sisuks on vabatahtlik, süsteemne, juhendaja poolt juhendatud õppekavajärgne tegevus ühel huvialal suhteliselt pika aja jooksul (Huvitegevuse alla ei käi individuaalsed hobid nagu jõusaalis käimine, rattaga sõitmine, lugemine jne).

1. Kas osaled mingi huviringi töös?

Jah Ei

Kui vastasid eelmisele küsimusele JAH, siis nimeta huviring(id), milles osaled:

2. Kas oleksid huvitatud mingist huviringist, millest hetkel osa ei võta/mida hetkel ei pakuta sinu kodukohas?

Jah Ei

Kui vastasid eelmisele küsimusele JAH, siis millistest huviringidest?

Lisa 2. Väärtuste neli telge väärtustüüpide alusel

Väärtuste telg	Väärtuste tüübid
alalhoidlikkus	turvalisus konformsus traditsioon
avatus muutustele	eneseääratlus stimulatsioon hedonism
eneseületamine	heasoovlikkus universalism
enesevõimendamine	saavutus võim hedonism

Lisa 3. Alusväärtustüüpidele vastavad küsimused

Väärtuste tüüp	Küsimuse number küsimustikus
universalism	3, 8, 19
heasoovlikkus	12, 18, 16
konformsus	7, 9
turvalisus	5, 14
võim	2, 17
eneseääratlemine	1, 11
saavutus	4, 13
stimulatsioon	6, 15
hedonism	10, 21
traditsioon	20

Lisa 4. Üksikväärtustele vastavad küsimused

Alusväärtuse tüüp	Üksik väärtus	Küsimuse number küsimustikus
universalism	võrdsus	8
	sallivus	3
	loodusest hoolimine	19
heasoovlikkus	hoolivus	12
	ustavus	18
	tagasihoidlikkus	16
konformsus	traditsioonide järgimine	20
	reeglite järgimine	7
	alalhoidlikkus	9
turvalisus	ühiskondlik turvalisus	14
	isiklik turvalisus	5
võim	jõukus	2
	domineerimine	17
enesemääratlemine	tegutsemisvabadus	1
	mõttevabadus	11
saavutus	võimekus	4
	edukus	13
stimulatsioon	mitmekesine elu	6
	põnev elu	15
hedonism	mõnus ajaviitmine	10
	nautlemine	21

Lisa 5. Erinevate huviringi valdkondade õpilaste hinnangud üksikväärtustele

Huviringide valdkonnad													
	spordiringid							tantsuringid	Kunsti- ja näiteringid	Tehnikaringid	muusikaringid		Keskmine kokku
Üksikväärtus	ratsutamine	kergejõustik	jalgball	võrkball	korvpall	tennis	purjetamine	tantsuringid	kunstiring	modelism	muusikakool	koorilaul	
tegutsemisvabadus	4,0	4,1	4,0	4,1	4,5	4,0	4,5	4,0	3,5	5,3	4,6	4,1	4,2
jõukus	4,5	3,3	3,2	3,3	2,5	3,4	4,5	3,2	3,5	3,3	2,3	3,3	3,4
sallivus	5,0	4,8	4,8	4,8	5,0	4,7	2,0	4,8	4,5	4,6	5,3	4,8	4,6
võimekus	4,0	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6	5,0	3,5	5,0	3,0	3,3	3,6	3,8
isiklik turvalisus	3,5	3,4	3,5	3,3	3,5	3,4	3,5	3,4	5,0	3,6	4,0	3,3	3,6
mitmekesine elu	4,5	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0	4,1	4,0	3,6	4,0	4,0	4,0
reeglite järgimine	3,0	2,9	3,0	2,8	3,5	2,8	1,5	2,9	5,5	4,0	4,3	2,9	3,3
võrdsus	4,5	4,4	4,4	4,3	4,5	4,3	2,5	4,3	5,0	6,0	4,7	4,3	4,4
alalhoidlikkus	3,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,6	2,5	2,0	1,3	2,6	2,5
mõnus ajaviitmine	5,0	4,2	4,2	4,2	4,0	4,1	4,5	4,1	2,5	4,3	4,7	4,1	4,2
mõttevabadus	4,5	4,8	4,6	4,6	4,5	4,4	4,5	4,5	2,0	5,7	5,3	4,6	4,5
hoolivus	4,0	4,8	4,9	4,8	5,5	4,7	3,5	4,8	4,0	5,7	5,7	4,8	4,8
edukus	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0	4,5	4,0	4,5	4,0	4,3	4,0	4,1
ühiskondlik turvalisus	4,5	4,3	4,3	4,3	5,5	4,4	4,0	4,2	5,0	4,0	4,3	4,2	4,4
põnev elu	4,5	4,6	4,6	4,7	5,0	4,5	5,5	4,6	4,5	5,3	6,0	4,6	4,9
tagasihoidlikkus	4,0	3,0	3,0	2,8	3,0	2,9	2,5	2,9	3,5	3,3	3,7	2,8	3,1
domineerimine	4,0	3,2	3,0	3,0	4,0	3,2	3,0	3,0	3,0	2,3	3,0	3,0	3,1
ustavus	5,0	5,2	5,1	5,2	5,5	5,2	4,0	5,1	5,0	6,0	5,7	5,2	5,2
loodusest hoolimine	4,3	4,2	4,2	4,2	4,5	4,1	4,0	4,2	5,5	4,7	5,0	4,2	4,4
traditsioonide järgimine	4,5	4,2	4,3	4,1	5,0	4,1	4,0	4,2	4,5	5,0	5,0	4,0	4,4
nautlemine	5,7	5,3	5,2	5,2	6,0	5,1	5,0	5,1	4,5	5,7	5,0	5,2	5,3

SUMMARY

“THE ASSOCIATIONS BETWEEN THE PUPILS’ CHOICE OF HOBBY ACTIVITIES AND THEIR VALUES”

The objective of this thesis was to find out whether and in what aspects can associations between the pupils' values and their choice of hobby activities be noticed.

I studied the 9th and 10th grade students of an Estonian secondary upper secondary school. The study used the Schwartz method for studying values and pursuant to this method, associations were studied according to single values, basic values and values placed on the axes of values.

Pursuant to the objective of the study, the following research questions were set:

1. Which values to pupils consider important?
2. Which hobby groups to the pupils participate in and/or would like to participate in?
3. How are the types of basic values chosen by the pupils associated with the chosen hobby groups?
4. To what extent can associations be made with regard to pupils having evaluated different values highly choosing hobby groups, which are based on similar values?

The final paper was composed of an introduction; two main chapters – the theoretical background of the study and the empirical part; a conclusion, list of sources used; annexes and a summary in English. The theoretical part of the paper gave an overview of different treatments of values. The empirical part of the final paper presented an overview of the methodology, sample, study procedure, results and analysis of the results.

My first research question studied the values pupils consider important. The study revealed that the single values pupils consider the most important are loyalty and enjoyment, followed by exciting life, being caring and tolerance. The single values regarded the least important were

restraint of actions, modesty and domination. Of the types of subvalues, the pupils attending hobby groups in different fields evaluated as the most important benevolence and hedonism, which also complies with the single values regarded as most important as loyalty belongs to the benevolence value type and enjoyment under the hedonism value type. Of the four values on the axis of values, the highest evaluations were given to the values on the self- transcendence axis. The self-transcendence axis also includes the basic value of benevolence, which was regarded important by the pupils.

My second research question studied which hobby groups do the pupils participate in or would like to participate in. It was revealed that the pupils participate in different sports groups the most, in addition they participate in dance, music, technology and art groups. Of hobby groups not currently provided, the pupils would like to participate the most in different dance groups. In addition, the pupils expressed their desire for a mechanics, photography, multimedia, fencing and boxing groups.

My third research question studied how are the value types chosen by pupils associated with the hobby groups they choose. It was revealed that pupils evaluate value types quite similarly regardless of the hobby group type they attend. The study did not reveal any major differences in evaluating value types.

My fourth research question studied the extent to what associations can be made with regard to pupils having evaluated different values highly choosing hobby groups, which are based on similar values, i.e. are placed on the same value axis. The study revealed that there is a medium association between the choices of hobby group types and the evaluations given on the value axis. The study did not reveal a specific pattern, which would show that pupils attending hobby groups with different values would esteem values, which are placed on the same axis. There was rather a trend of the strongest association being between the self- transcendence axis and the choice of different hobby groups.

My first hypothesis, pursuant to which pupils who give high evaluations on different values attend hobby groups, which carry similar values, was partially confirmed. It was revealed that pupils who attend hobby groups which belong to the self-transcendence axis did give the highest evaluations to the values that are on the self-transcendence axis. Pupils who attend hobby groups belonging to the openness to change axis evaluated the values on the openness to change axis the highest in comparison to values on other value axes.

My second hypothesis stating that there is not notable association between single values and the choice of hobby groups was confirmed. It was revealed that pupils attending different hobby groups esteem values relatively similarly and there is no strong association between a single value and the choice of hobby groups.

The sample of this study was small and therefore the results may not be suitable for generalisation to all similar target groups. In the future, this topic should be studied more thoroughly and attention turned to a classification of hobby groups, which would enable distributing hobby groups on Schwartz's bipolar axis better.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari-Liis Ojasalu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Õpilaste huvitegevuse valikute seos oma väärtustega**“, mille juhendaja on **Tiia Pedastsaar**,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **23.05.2016**